Lähenemiskeelu kasutamine kriminaalmenetluses

Tallinn 2009

Kriminaalpoliitika osakond
Kriminaalteabe ja analüüsi talitus

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Tõnismägi 5a
15191 Tallinn
Telefon: 6 208 100
Faks: 6 208 109
e-post: info@just.ee

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub Justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Ilma Justiitsministeeriumi eelneva kirjaliku nõusolekuta ei ole väljaannet või selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

Lühikokkuvõte

Kriminaalmenetluses on võimalik lähenemiskeeldu kohaldada isikuvastastes ja alaealiste vastu toime pandud kuritegudes kahtlustatavate ja süüdistatavate suhtes alates 2006. aasta keskpaigast. Viimase kolme aasta jooksul on kriminaalmenetluses kohaldatud vähemalt 40 (sh 23 ajutist ja 17 kohtuotsusega määratavat) lähenemiskeeldu 35 isiku suhtes[1]. Lähenemiskeeldu on kõige aktiivsemalt määratud Lõuna, mõnevõrra vähem Lääne piirkonnas, Põhjas ja Idas on praktikat märkimisväärselt vähem. Ajutise lähenemiskeelu määramise otsustamine toimub üsna kiiresti, paari päevaga. Piirkonniti on erinev see, mis menetluse staadiumis ajutist lähenemiskeeldu kohaldatakse.

Lähenemiskeeluga keelatakse enamasti kahtlustatava viibimine kannatanu elukohas, suhtlemine kannatanuga erinevate sidevahendite (nt lauatelefoni, mobiiltelefoni, interneti teel) ning lähenemine kõnetamiskauguseni.

Lähenemiskeeldu on enamasti määratud kehalise väärkohtlemise ja ähvardamise puhul. Eranditult kõikide lähenemiskeelu juhtumite puhul selle osapooled tundsid teineteist, valdavalt oli tegemist kas praeguste või endiste abikaasade/elukaaslastega. Tüüpiline kahtlustatav/süüdimõistetu, kelle suhtes lähenemiskeeldu kohaldati, oli 30-55aastane keskharidusega meessoost eestlane. Tüüpiline kannatanu oli alla 30aastane naine, kes kasvatas vähemalt ühte alaealist last.

Kannatanute teadlikkus lähenemiskeelust on sageli madal ning ootused lähenemiskeelu tulemuste suhtes ei vasta reaalsetele võimalustele. Puuduvad juhendmaterjalid, mis toetaksid ja hõlbustaksid kannatanut lähenemiskeelu taotlemise ja rakendamisega seotud küsimustes. Praktikas on probleeme tekitanud juhtumid, kus lähenemiskeelu osapooled on eluaseme ühised omanikud, aga ka juhtumid, kus keeld kohaldatakse kahtlustatava suhtes lapse kaitseks.

Ajutise lähenemiskeelu kohta tehtud määruskaebusi on põhjendatud enamasti sellega, et lähenemiskeeld takistab laste kasvatamises osaleda ning piirab kahtlustatava õigusi omandit kasutada juhul, kui eluase on kahtlustatava ja kannatanu kaasomandis. Kannatanud loobuvad oma nõusolekust lähenemiskeelu kohaldamiseks enamasti kas kaastundest partneri suhtes, partneriga leppimise, sotsiaalsete ja majanduslike tegurite tõttu ning vahel ka hirmust.

[1] Vähemalt 5 isikule on määratud nii ajutine kui pikaajaline lähenemiskeeld.

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE **3**

SISUKORD **4**

SISSEJUHATUS **5**

1. LÄHENEMISKEELU JUHTUMITE ÜLDISELOOMUSTUS **8**

1.1. LÄHENEMISKEELDUDE ARV JA LIIK 8
1.2. LÄHENEMISKEELU KOHALDAMINE PIIRKONNITI 10
1.3. LÄHENEMISKEELU MÄÄRAMISE ALUSEKS OLEVAD KURITEOD 10
1.4. LÄHENEMISKEELU OSAPOOLED 12

2. LÄHENEMISKEELU KOHALDAMINE JA SELLEGA SEONDUVAD PROBLEEMID **14**

2.1. KANNATANUTE TEADLIKKUS LÄHENEMISKEELUST 14
2.2. LÄHENEMISKEELU MÄÄRAMISEKS TÕENDITE KOGUMINE JA KIIRUS 15
2.3. LÄHENEMISKEELU TINGIMUSED JA KESTUS 17
2.4. AJUTISE LÄHENEMISKEELU MUUTMINE JA TÜHISTAMINE 21
2.5. LÄHENEMISKEELU TÄITMINE JA RIKKUMINE 24

KASUTATUD KIRJANDUS **27**

Sissejuhatus

Käesolev analüüs käsitleb lähenemiskeelu kasutamist kriminaalmenetluses.

Lähenemiskeelu kasutamine on Eesti õigusruumis üsna uus võimalus. Teistes riikides on selle kasutamisel pikaajalisemad kogemused, nt Inglismaal ja Austrias kehtib lähenemiskeelu regulatsioon 1990. aastate lõpust, Norras 1995., Rootsis 1998. ja Soomes 1999. aastast[2], USA enamikus osariikides alates 2000. aastatest (American Bar Association 2007).

Eestis on võimalik lähenemiskeeldu kohaldada eraõiguslikult ehk tsiviilmenetluse raames ja avalik-õiguslikult ehk kriminaalmenetluse raames. Lähenemiskeelu regulatsioonide sätted kajastuvad mitmes erinevas seaduses. Materiaalõiguslik alus lähenemiskeelu kohaldamiseks on sätestatud 2002. aastal jõustunud võlaõigusseaduses, mille § 1055 lg 1 kohaselt võib isik kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise, eraelu puutumatuse või muu isikuõiguste rikkumise puhul muu hulgas nõuda kahju tekitaja teisele isikule lähenemise keelamist (lähenemiskeeld), eluaseme kasutamise või suhtlemise reguleerimist või muude sarnaste abinõude rakendamist. Selle regulatsiooni probleemiks on peetud lähenemiskeelu aluse ebaselgust ning menetlussätete puudulikkust (nt vajalik oli hagi esitamine).[3] Täpsem lähenemiskeelu regulatsioon jõustus tsiviilkohtumenetluse seadustikus 2006. aasta alguses, kus nähti ette ka eraldi menetlus lähenemiskeelu määramiseks (hagita menetlus, isik esitab kohtule avalduse lähenemiskeelu määramiseks). 2006. aasta keskpaigast kehtib võimalus kriminaalmenetluse ajal ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks, mida kannatanu nõusolekul prokuröri taotlemisel määratakse eeluurimiskohtuniku- või kohtumäärusega; ning pärast kriminaalmenetlust isiku süüdimõistmisel tsiviilõigusliku lähenemiskeelu kohaldamiseks – enne kriminaalmenetlusliku lähenemiskeelu sätte loomist pidi kannatanu lähenemiskeelu taotlemiseks pöörduma eraldi tsiviilkohtusse.

Tsiviilõiguslikku lähenemiskeeldu kasutatakse väiksemate konfliktide korral ja seda peetakse tõendite kogumise osas vähemnõudlikuks kui lähenemiskeeldu kriminaalmenetluses (Davis & Smith 1995). Eestis on tsiviilkohtumenetluses lähenemiskeeldu rakendatud peamiselt seoses perekonnaasjades toimunud kohtuvaidlustega, näiteks poolte vaidlustes abielu lahutamise või lastega suhtlemise korra üle või seoses omandivaidlustega (Vutt 2008). Kriminaalmenetluses tõusetus vajadus lähenemiskeelu järele ennekõike seoses peresisese vägivalla laialdase levikuga (vt nt Kase & Pettai 2005, Eelrand & Laev 2005) ning ka seoses muude isikuvastaste kuritegudega (Riigikogu stenogramm 2006a). Ka välisriikides on lähenemiskeeldu seostatud eeskätt abinõuga, mis aitab ära hoida ohvri edasise peksmise, füüsilise kuritarvitamise või sellega ähvardamise, hirmutamise või ahistamise vägivallatseja poolt (Chaudhuri & Daly 1992, McGregor & Hopkins 1991).

Välisriikides on lähenemiskeelu kasutamist ja efektiivsust rohkem analüüsitud, Eestis pole aga lähenemiskeelu kohaldamisega seonduvaid küsimusi varem laiemalt uuritud. Tsiviilõigusliku lähenemiskeelu praktikat on analüüsinud Riigikohus (vt Vutt 2008), keskendudes ennekõike lähenemiskeelu määruste vormistamise ja põhjendatuse küsimustele. Kriminaalmenetluse raames kohaldatava lähenemiskeelu kohta uuringud puuduvad. Ka diplomitöid on lähenemiskeelu teemal tehtud vähe, autoritele teadaolevalt vaid kaks tööd (Metsalu 2007, Talve 2008). Samas on osutatud nii menetlejate kui ka varjupaikade poolt mitmele puudujääkidele (nt Lõhmus 2008), mis seoses lähenemiskeelu regulatsioonide ja kasutamisega on tekkinud.

Eesmärk

Käesoleva töö peamiseks eesmärgiks on analüüsida kriminaalmenetluses lähenemiskeelu kasutamise praktikat ning efektiivsust. Kuna ülevaade lähenemiskeelu kasutamisest kriminaalmenetluses

[2] Avaldamata JMi töömaterjalid seoses ajutise lähenemiskeelu võimaluse loomisega.
[3] Samas.

puudus, siis on üheks eesmärgiks anda ka laiem ülevaade, mis asjaoludel ja milliste tingimustega on lähenemiskeeldu määratud ning milline on kannatanute ja n.ö vägivallatsejate profiil.
Lähenemiskeelu kasutamise praktika hindamiseks uuriti lähenemiskeelu taotlemise ja kohaldamise protsessi ning efektiivsuse hindamiseks lähenemiskeelu lahendite vaidlustamist ja tühistamist, lähenemiskeelu määramise kiirust ning lähenemiskeelu rikkumisi. Samuti uuriti erinevate osapoolte (eelkõige menetlejate) seisukohti lähenemiskeelu kohaldamise regulatsiooni ja praktika kohta.

Käeolevas analüüsis on vaatluse all kriminaalmenetluse raames määratav ajutine lähenemiskeeld ja pärast kriminaalmenetluse lõppu määratav lähenemiskeeld (edaspidi kasutatud ka väljendit „pikaajaline lähenemiskeeld“). Lähenemiskeeluga mõnevõrra sarnast mõju omavad ka käitumiskontrolli ajaks määratavad kontrollitingimused KarS-i § 75 lg 2 p 7 järgi, mille kohaselt võib kohus keelata süüdimõistetul käitumiskontrolli ajal viibimise kohtu määratud paikades ja suhtlemise kohtu määratud isikutega. Nimetatud kohustusi võib määrata nii ÜKT tegijale (vt KarS § 69), karistusest tingimisi vabastatule (vt KarS § 74) ning vangistusest tingimisi ennetähtaegsel vabastamisel (vt KarS § 76). Neid kontrollinõudeid aga käesoleva analüüsi raames ei uuritud.

Metoodika

Lähenemiskeelu juhtumitest ülevaate saamiseks analüüsiti ajutise lähenemiskeelu ja pärast kriminaalmenetlust määratava lähenemiskeelu kohtulahendeid ja tutvuti täiendavalt ka kohtutoimikutega.

Analüüsi aluseks on kõik märtsis-aprillis 2009 kohtute infosüsteemist (KIS) kättesaadavad kohtulahendid, millega on määratud kriminaalmenetluses lähenemiskeeld; samuti lahendid, mille kohta saadi informatsiooni prokuröride poolt. KIS-ist andmete saamine oli mõnevõrra problemaatiline, päringuga ülevaadet lähenemiskeelu kohtulahendite kohta ei saadud ning neid tuli otsida märksõnade abil. See aga tähendab, et saadud valim ei pruugi kajastada kõiki 2006. aasta juulist kuni 2009. aasta III kvartalini tehtud lähenemiskeelu lahendeid. Lähenemiskeelu juhtumite valimiks kujunes 23 kohtumäärust ajutise lähenemiskeelu ja 17 kohtuotsust pikaajalise lähenemiskeelu kohaldamise kohta. Need olid valdavalt I astme kohtute lahendid, ringkonnakohtute praktikat nimetatud valdkonnas on veel vähe. Sama iseloomustab lähenemiskeelu praktikat ka tsiviilkohtumenetluses (Vutt 2008).

Juhtumite puhul, kus kohtuotsus oli jõustunud, analüüsiti ka kohtutoimikuid, kokku ligi 20 (v.a Viru Maakohtu) toimikut. Toimikutest tutvuti nt ülekuulamisprotokollidega, kohtuistungite protokollidega seoses lähenemiskeelu määramise aruteludega, kannatanu taotlustega lähenemiskeelu kohaldamiseks ja tühistamiseks jms. Kohtulahendite ja -toimikute andmete põhjal koguti andmeid lähenemiskeelu määramise aluseks olnud sündmuse, lähenemiskeelu saanud osapoolte karakteristikute, lähenemiskeelu tingimuste ja kestuse, lähenemiskeelu määramise kiiruse, rakendamise, rikkumise jms kohta.

Analüüsi raames viidi läbi ka poolstruktureeritud süvaintervjuud Tallinnas, Tartus ja Pärnus. Kokku toimus viis intervjuud, sh kolm grupiintervjuud. Intervjuudes osales kokku 18 spetsialisti: üks naiste varjupaiga töötaja, neli ohvriabitöötajat, viis politseinikku, kuus prokuröri, kaks kriminaalhooldajat. Kõik intervjuud lindistati ja transkribeeriti. Intervjuude läbiviimiseks oli raske leida spetsialiste: kuna lähenemiskeelu praktikat on veel üsna vähe, siis mõned menetlejad ei soovinud vähese kogemuse tõttu intervjuul osaleda; esines ka intervjuust äraütlemisi seoses ajapuudusega ja kõigile sobiva kohtumisaja mitteleidmisega. Seetõttu paluti osal spetsialistidel, kes intervjuudel osaleda ei saanud, vastata intervjuuküsimustele kirjalikult. Kirjalikud vastused saabusid ühelt prokurörilt ja kahelt politseinikult. Kohtunikelt kirjalikke vastuseid ei saabunud.

Kannatanute seisukoha ja kogemuste väljaselgitamiseks sooviti vestelda isikutega, kelle kaitseks lähenemiskeeldu on määratud. Isikuandmete kaitsega seotud nõuete ja praktika vähesuse tõttu ei

õnnestunud sobivaid isikuid leida ning töö käigus asendati see ohvrite kogemuse väljaselgitamisega läbi varjupaiga ja ohvriabitöötajate. Selleks koostati küsimustik, mille alusel paluti kolmel spetsialistil küsitleda ise oma kliente. Küsimustele vastasid kaks kannatanut ja ühel juhul täitis küsimustiku ohvriabitöötaja tuginedes kannatanu võimalikule seisukohale.

Välisriikide lähenemiskeelu kasutamise praktika väljaselgitamisel tugineti peamiselt Põhjamaade, Inglismaa ja USA kogemusi kajastavatele teadusartiklitele ja uuringutele; Norra ja Taani kogemuse osas ka käesoleva töö ühe autori Põhjamaade Ministrite Nõukogu stipendiumi „Exchange of Civil Servants“ õppereisi aruandele (vt Tammiste 2008).

Aruande struktuur ja koostajad

Aruanne koosneb kahest osast. Esimeses antakse statistiline ülevaade lähenemiskeelu juhtumitest (üldarv, kasutamine piirkonniti, lähenemiskeelu määramise aluseks olnud kuriteod) ning lähenemiskeelu osapooltest (kannatanu ja kahtlustatav/süüdistatav). Teine osa keskendub lähenemiskeelu määramisele, milles räägitakse ohvrite teadlikkusest ja selle mõjust lähenemiskeelu kohaldamisele; lähenemiskeelu tingimustele ja kestusele ning rikkumistele.

Analüüsi viisid läbi ja aruande koostasid kriminaalpoliitika osakonna kriminaalteabe ja –analüüsi talituse nõunikud Kaire Tamm ja Brit Tammiste.

1. Lähenemiskeelu juhtumite üldiseloomustus

1.1. Lähenemiskeeldude arv ja liik

Ülevaade kriminaalmenetluses (nagu ka tsiviilkohtumenetluses) määratud lähenemiskeeldude kohta võib olla puudulik, kuna infosüsteemidest (KIS, KRMR) ei saa selle kohta usaldusväärset informatsiooni. KrMR-ist (nagu ka KIS-ist) ei saa päringuga terviklikku ülevaadet aastatel 2006-2008 määratud lähenemiskeeldude kohta, kuna siis puudus võimalus ajutise lähenemiskeelu kui eraldi toimingu sisestamiseks ning seda võidi sisestada nn „vabatoiminguna". Alates 2009. aastast saab E-toimikusse sisestada eraldi toimingutena nii ajutise lähenemiskeelu kohaldamise taotlust kui ka ajutise lähenemiskeelu kohaldamise määrust, mistõttu edaspidi peaksid olema kättesaadavad ka täpsemad andmed ajutise lähenemiskeelu kohta. Kohtuotsusega kohaldatud lähenemiskeelu juhtumeid pole aga endiselt võimalik usaldusväärselt päringu alusel eristada ning neist saab ülevaate vaid märksõnade (nt „lähenemiskeeld") abil otsides. Infosüsteemis on küll eraldi koht, kuhu saab teha märke ka kohtuotsusega määratud lähenemiskeelu kohta, ent selle märkimine pole kohustuslik. Näiteks pole kolme teadaoleva 2009. aasta lahendi puhul seda tehtud. Samuti ilmnes, et karistusandmed olid korrektselt täidetud kolmest lahendist vaid ühe puhul, täitmata olid andmed ühes lahendis ning osaliselt täidetud samuti ühes lahendis. Seega pole võimalik infosüsteemidest saada poliitika kujundamiseks täpset informatsiooni ning raskendatud oli ka senise lähenemiskeelu rakendamise praktika ja efektiivsuse hindamine.

KIS-i andmetel on viimase kolme aasta jooksul[4] jõustunud vähemalt 40 kriminaalmenetluses tehtud lähenemiskeelu lahendit 35 isiku suhtes: 23 kohtumäärust ajutise lähenemiskeelu (ALK) määramiseks ja 17 kohtuotsust, kus isiku süüdimõistmisel on kohaldatud tsiviilõiguslikku lähenemiskeeldu. Selline praktika – suurem ajutiste lähenemiskeeldude arv – iseloomustab ka teiste riikide praktikat (Kaci 1994). Kuigi lähenemiskeelu kasutamist kriminaalmenetluses ei saa pidada aktiivseks, on seda iga aastaga kohaldatud mõnevõrra rohkem (eelkõige Lõunas ja Läänes): 2006. aastal määrati vaid paar lähenemiskeeldu, 2008. aastal ligi 20 (vt joonis 1). 2008. aastal kasvas ennekõike kriminaalmenetluse ajaks ehk ajutise lähenemiskeelu määramine, pärast kriminaalmenetlust kohtu poolt isiku süüdimõistmisel kohaldatavate lähenemiskeeldude arv oli 2007. ja 2008. aastal suhteliselt stabiilne.

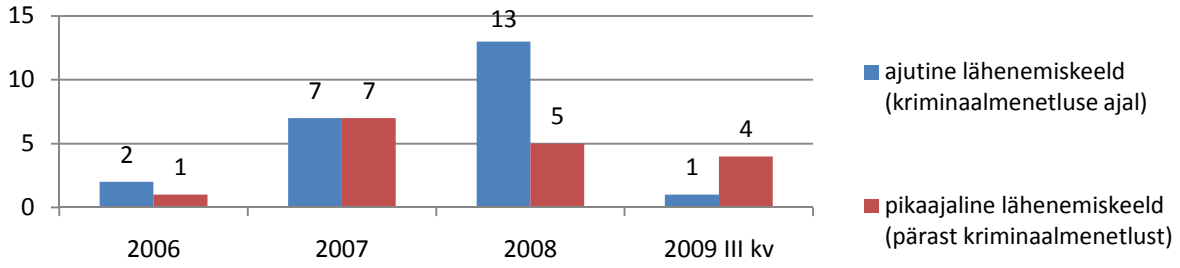

Joonis 1. Kriminaalmenetluslike lähenemiskeeldude arv aastate ja liigi lõikes

Enamikel juhtumitel, kus kahtlustatava suhtes määrati ajutine lähenemiskeeld ja kohtueelne menetlus oli lõppenud, otsustas prokurör saata isiku ka süüdistatavana kohtusse (vt joonis 2), sh ühe juhtumi üld-, ülejäänud kokkuleppemenetluses[5]. Analüüsitud juhtumitest oli vaid üks, kus prokurör otsustas ajutise lähenemiskeelu saanud isiku suhtes, keda kahtlustati ähvardamises ja kehalises väärkohtlemises, menetluse otstarbekusest lõpetada (avaliku menetlushuvi puudumisel, KrMS § 202 alusel).

[4] Aluseks on võetud ajavahemikul 2006.a juuli kuni 2009.a september jõustunud juhtumid.
[5] Ühte juhtumit menetleti lühimenetluses, ent apellatsiooni tulemusel tagastas ringkonnakohus kriminaaltoimiku I astme kohtule, kus asja uus arutamine toimus kokkuleppemenetluses.

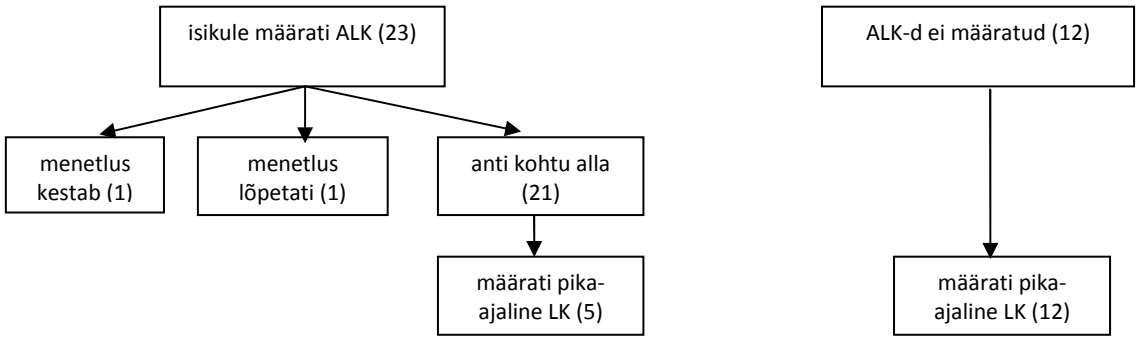

Joonis 2. Isikute arv neile määratud lähenemiskeelu liikide lõikes, 2006-2009 9 kuud

Ajutise lähenemiskeelu kui hädaabinõu kasutamine kannatanu kaitseks kriminaalmenetluse ajal ei tähenda, et lähenemiskeeld on tingimata vajalik või see määratakse ka pärast kriminaalmenetluse lõppu. Analüüsi läbiviimise hetkeks oli 16 ajutise lähenemiskeelu saanud isiku suhtes jõustunud ka kohtuotsus[6] (sh kõik olid süüdimõistvad otsused) ja neist 5 isikule ehk ligi kolmandikule määrati kohtu poolt lähenemiskeeld ka pärast kriminaalmenetlust.

Ekspertide hinnangul sõltub lähenemiskeelu määramine pärast kriminaalmenetlust peamiselt sellest, kas menetluse vältel on kahtlustatav jätkanud kannatanu suhtes väärkohtlemist ning millised on kannatanu ja kahtlustatava omavahelised suhted, probleemid. Käesolevas analüüsis ei selgunud, kui paljudel juhtudel jäi kohtu poolt nn pikaajaline lähenemiskeeld määramata kannatanu nõusoleku puudumise või sellest loobumise tõttu (vt ptk 3.1).

> /…/ enamasti need, kes on ära leppinud või kel see kodune elu või /…/ omavaheline suhtlemine on korda saanud, et seal ei ole ka kokkulepetes pandud seda lähenemiskeeldu peale. Seal, kus on probleemid jäänud nagu püsima, et kas tegeletakse seal edasi ühisvara jagamisega, või mingisugusel muul moel enda suhete klaarimisega halvas mõttes, et siis on ikka jäänud see lähenemiskeeld.
>
> Ma vaatan, et paar juhtumit, kus kohtuotsuses pole peale pandud pikaajalist lähenemiskeeldu, et seal paistab, et see ajutine lähenemiskeeld ja suhtlemine politsei, prokuröri ja kohtunikuga on nii palju suutnud seda peret selles mõttes panna enda eest rohkem seisma, et see on ikkagi positiivselt mõjunud.

Jõustunud kohtuotsuste alusel domineerisid lähenemiskeelu saanud isikute karistustes tingimisi vangistused, peaaegu võrdselt esines reaalset vangistust (sh ka juhtumid, kus reaalselt kandmisele läks osa vangistusest) ja rahalisi karistusi. Tingimisi vangistusi mõisteti alates kahest kuust kuni ühe aasta ja seitsme kuuni katseajaga 3 aastat, sh võeti ühel isikul lisakaristusena ära mootorsõiduki juhtimisõigus neljaks kuuks. Reaalset vangistust mõisteti alates neljast kuust kuni 18 kuuni, sh ühe osas loeti vangistus kantuks vahi all viibimisega, kahe isiku osas läks reaalselt kandmisele vaid osa vangistusest (nn šokivangistused) ning ühe isiku puhul asendati vangistus ÜKT-ga. Rahalisi karistusi määrati summas alates 10 000 kuni ligi 51 000 krooni.

Menetlejate hinnangul on perevägivalla juhtumites efektiivsemad tingimisi karistused või lühiajalised šokivangistused, mitte rahalised karistused, mis tulles pere ühisest rahakotist võivad suhteid ja probleemset pereolukorda veelgi pingestada.

> Selliste kuriteoliikide puhul ei ole kunagi efektiivne rahaline karistus./…/ vangistus või tingimisi vangistus peaks tagama /…/ selle, et kui ta veel peaks vägivaldne olema, et ta

[6] Ajutise lähenemiskeelu saanud isikutest 6 osas kohtumenetlus veel kestis, ühe isiku toimik oli tagastatud prokuratuuri.

teab, et on reaalne tagajärg vangi sattumine. Eriti efektiivne on see, kui ta läheb kiirmenetlusena šokivangistusse kohe/… /vahetult peale seda tegu /…/.

1.2. Lähenemiskeelu kohaldamine piirkonniti

Hoolimata sellest, et lähenemiskeelu kohaldamise praktika on üle kogu Eesti tagasihoidlik, hakkab silma selle ebaühtlus piirkonniti. Vägivallakuritegusid registreeritakse kõige rohkem lisaks Lääne-Eestile ka Tallinnas ja Narvas (Kuritegevus Eestis 2009). Samas on Harju Maakohtu ja Viru Maakohtu piirkonnas lähenemiskeelde, kui ennekõike vägivallategude ohvritele mõeldud kaitseabinõud, kasutatud kõige vähem.

Harju Maakohtu piirkonnas on seni kohaldatud ajutist lähenemiskeeldu vähemalt viiel ja Viru Maakohtu piirkonnas kahel korral. Mõlemas piirkonnas puudub praktika kohtu poolt pärast kriminaalmenetlust kohaldatava lähenemiskeelu osas. Mõnevõrra rohkem on lähenemiskeeldu kohaldatud Pärnu piirkonnas (7 korral) ja oluliselt suurem praktika lähenemiskeelu kohaldamisel on Tartu Maakohtu piirkonnas (25 korral), kusjuures Tartus on tehtud ligi 2/3 kõikidest lähenemiskeelu lahenditest. Pärnu ja Tartu Maakohtu tööpiirkonnas on kogemusi nii ajutise kui pikaajalise lähenemiskeelu määramisel.

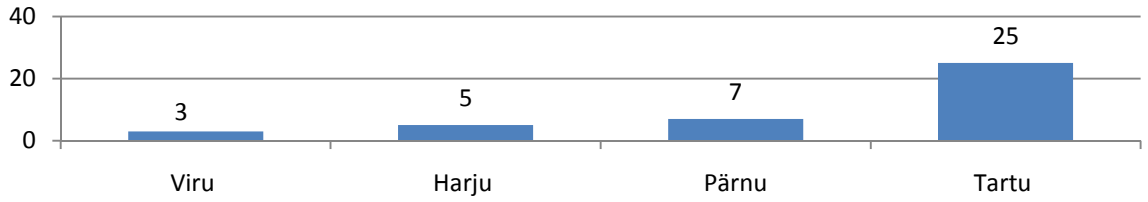

Joonis 3. Lähenemiskeelu (sh ajutise ja pikaajalise) lahendite arv I astme kohtutes piirkonniti

Lähenemiskeelu kasutamise aktiivsust mõjutab olulisel määral kannatanute teadlikkus ja menetlejate suhtumine kriminaalmenetluses kohaldatava lähenemiskeelu kasutegurisse. Nt rõhutati intervjuudes, et lähenemiskeelu vähene kasutamine on tingitud asjaolust, et see ei taga kannatanule reaalset kaitset (vt ka ptk 2.1 ja 3.1). Kuigi ka Tartus räägiti probleemidest seoses lähenemiskeeluga, võib nende suuremat praktikat mõjutada lähenemine, kus sageli kaalutakse perevägivallaga seotud juhtumites teadlikult kannatanu kaitseks lähenemiskeelu vajadust ja ka tihe koostöö naiste varjupaigaga.

1.3. Lähenemiskeelu määramise aluseks olevad kuriteod

Tulenevalt KrMS-ist võib kriminaalmenetluse ajaks ajutist lähenemiskeeldu (KrMS § 141[1]) ja pärast kriminaalmenetlust isiku süüdimõistmisel määratavat lähenemiskeeldu (KrMS § 310[1]) kohaldada isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kahtlustatava või süüdistatava suhtes. Kohtulahenditest selgus, et kõige enam määrati kriminaalmenetluses lähenemiskeeldu vägivallategudes kahtlustatavatele ja süüdistatavatele. Nii ajutise lähenemiskeelu kui kohtuotsusega pikaajalise lähenemiskeelu saanud isikutest kahtlustati/süüdistati enamikke kehalises väärkohtlemises ja ähvardamises (vt tabel 1). Vähemal määral esines ka juhtumeid, kus lähenemiskeeld kohaldati isiku suhtes, keda kahtlustati või mõisteti süüdi piinamises, vägistamises ja sugulise kire vägivaldse rahuldamise katses ning vabaduse võtmises seadusliku aluseta.

Sündmuste kirjeldused, kus on kriminaalmenetluses lähenemiskeeldu kohaldatud
Enamikel juhtudel toimus füüsiline vägivald kas käe või rusikatega, harvem noa või muu terariistaga (nt mutrivõti, küüneviil) kannatanut vastu pead, nägu, rindkere, jalgu lüües või pekstes, aga ka juustest, kätest tirides, paaril juhul kannatanut kägistati. Füüsilise vägivallaga tekitati kannatanutele mitmel korral kehavigastusi, mis vajasid hilisemat arstiabi (nt luumurrud).

Ähvardused olid suunatud enamjaolt tervisekahjustuse tekitamisele, tapmisele, korteri või maja süütamisele, paaril juhul ähvardati ka kannatanu vanemaid, ühel juhul peretuttavaid.

Lisaks füüsilisele vägivallale iseloomustas juhtumeid kannatanu vaimne terroriseerimine pidevate solvangutega, mõnitamine, mida tehti nii telefoni (sh *sms*-id) kui interneti teel (*msn*, *e-mail*), vahel kannatanut jälitati (nn *stalking*).

Kannatanu väidete kohaselt oli nendel juhtumitel tegemist pikaajalise füüsilise ja vaimse väärkohtlemisega, mitte ühekordse löömise, peksmise või ähvardamisega.

Tabel 1. Lähenemiskeelu määramise aluseks olnud kuriteod[7], 2006-2009 III kvartal

KarS-i §	Koosseis	Ajutine lähenemiskeeld kuni kohtuotsuseni	Lähenemiskeeld pärast kriminaalmenetlust
		Kuritegude arv	Kuritegude arv
§ 120	Ähvardamine	9	4
§ 121	Kehaline väärkohtlemine	19	13
§ 122	Piinamine	3	2
§ 136	Vabaduse võtmine seadusliku aluseta		1
§ 141	Vägistamine	2	
§ 142	Sugulise kire vägivaldne rahuldamine	1 (katse)	1 (katse)

Isikuid kahtlustati/mõisteti süüdi lisaks tabelis 1 toodud lähenemiskeelu määramise aluseks olnud kuritegudele ka muudes kuritegudes, enim omavolilises sissetungis (KarS-i § 266, 9 korral) ja avaliku korra rasketes rikkumistes (KarS-i § 263, 3 korral). Üksikutel juhtudel kahtlustati või süüdistati isikut lisaks varguses (KarS-i § 199), mootorsõiduki joobeseisundis juhtimises (KarS-i § 424) ning võimusesindaja suhtes toime pandud süütegudes (KarS-i § 274, KarS-i § 275).

Seadusandja on kriminaalmenetluses lähenemiskeelu kohaldamise piiritlenud isikuvastaste ja alaealiste vastu toime pandud kuritegudega. Kohtupraktikas on kriminaalmenetluslikku lähenemiskeeldu määratud ka kahe isiku suhtes, keda ei mõistetud süüdi isikuvastastes kuritegudes (neist ühte isikut algselt küll kahtlustati kehalises väärkohtlemises), vaid ainult avaliku rahu vastastes kuritegudes (ühel juhul avaliku korra raskes rikkumises ja teisel juhul omavolilises sissetungis).

Menetlejate sõnul tuleb praktikas aina enam ette isikute rahu rikkumise, häirimisega seotud juhtumeid, mis pole vägivaldsed ja otseselt kannatanu elu ja tervise vastu suunatud, ent kus oleks kannatanu kaitseks vaja kasutada lähenemiskeeldu. Ka analüüsitud juhtumite seas oli näide, kus isikud olid lahku läinud, ent endine elukaaslane tungis korduvalt omavoliliselt kannatanu korterisse, palvetele lahkuda ei reageerinud ning ühel hetkel pani toime ka vägivallateo.

> Otsapidi hakkavad sisse tulema ka need, kus seda vägivalda ei ole, omavoliline sissetungimine, 266 ja 267, ei austata näiteks korraldusi, et lahkuge, aga ta ei lahku sealt. Teinekord endiste elukaaslaste, abikaasade puhul on see suhteliselt reaalne, /…/ et seda 121 on vaid üks juhtum, aga 266 - omavolilist sissetungi, kus ta käib ja traumeerib seda

[7] Siinkohal tuleks arvestada, et üks isik võis toime panna mitu kuritegu, seega ei kajasta see arv isikute proportsioone.

> naist seal, seda oli palju tegelikult. Praegu võivad jääda kaitseta juhtumid, kus seda vägivalda ennast otseselt ei olegi.

Intervjueeritud eksperdid leidsid, et vägivallajuhtumite ennetamiseks võiks vähemalt ajutise lähenemiskeelu kohaldamisala laiendada. Ajutist kaitseabinõu võiks võimaldada ka avaliku korra vastaste süütegude toimepanemise kahtlusel, nt omavolilise sissetungi (KarS-i § 266) ja võõrast hoonest, ruumist, sõidukist ja piirdega alalt lahkumise nõude täitmata jätmise (Kars-i § 267) puhul, samuti avaliku korra raske rikkumise korral (KarS-i § 263).

> /…/ kui 266 ja 267 alus oleks täiendavalt juurde pandud, et see võib-olla aitaks ära hoida järgneva võimaliku vägivalla. Et kui ta käib seal laamendamas, on vihane ja saab ka sisse, siis ta tõesti tuuseldab seda naist seal.

1.4. Lähenemiskeelu osapooled

1.4.1. Osapoolte karakteristikud lahendite ja toimikute andmetel

Tüüpiline isik, kelle suhtes lähenemiskeeldu kohaldati, oli 30-50aastane keskharidusega mees, kes oli eelnevalt kriminaalkorras karistatud. Lähenemiskeelu saanud isikutest:

- enamus olid mehed: 34 meest ja 1 naine;
- noorim 23- ja vanim 65aastane, keskmine vanus oli 35, veidi enam kui ¾ olid vanuses 30-50;
- ligi 2/3 käisid tööl või tegid juhutöid, mittetöötavate isikutes seas oli paar invaliiduspensionäri;
- 2/3 olid kesk- või keskeriharidusega, ligi viiendik põhihariduse ja paar isikut kõrgharidusega;
- ligi 90% olid Eesti kodakondsusega, paar isikut vene ja vähemalt üks määratlemata kodakondsusega, enamus rääkisid emakeelena eesti keelt;
- ligi 2/3 olid eelnevalt kriminaalkorras karistatud, 1/3 kriminaalkorras karistatus puudus, ent neist mitmed olid väärteokorras karistatud. Kinnipeetavate registri andmetel oli lähenemiskeelu saanud isikutest viibinud eelnevalt vanglas ligi kolmandik, enamjaolt joobes juhtimise, varavaraste kuritegude, kehalise väärkohtlemise eest.

Tüüpiline kannatanu oli alla 30aastane naissoost ja kahtlustatava või süüdistatava praegune või endine abikaasa/elukaaslane ning kasvatas vähemalt üht alaealist last. Kannatanutest:

- ligi pooled olid praegused abikaasad/elukaaslased, samuti ligi pooled kahtlustatava/süüdimõistetu endised abikaasad/elukaaslased, üks oli vanaema ja üks endine kolleeg;
- noorim oli 21aastane ja vanim 81aastane, ligi pooled olid nooremad kui 30aastased, keskmine vanus oli 32;
- ligi pooled kasvatasid ühte alaealist last, samuti ligi pooled kahte last, ühes peres kasvas 7 last, lapsi polnud vaid paaril kannatanul.

Enamikel juhtudel määrati lähenemiskeeld ühe isiku - kahtlustatava või süüdistatava praeguse või endise abikaasa/elukaaslase kaitseks, paaril korral taotleti ja määrati ajutine lähenemiskeeld ka naise alaealise lapse või laste (ühel juhul kuue lapse) ja vanema kaitseks. Laste puhul kaaluti ajutise lähenemiskeelu kehtestamist juhtudel, kui esialgsetest uurimismaterjalidest nähtus väärkohtleja otsene ohtlikkus lapse suhtes. Analüüsitud juhtumitest oli laps väärkohtlemise pealtnägijaks või lausa väärkohtlemise ohvriks vähemalt iga neljanda juhtumi puhul[8].

[8] Taustinfoks, et nt Norras on politsei saanud koolitusi, kuidas otsida perevägivalla väljakutsete puhul last, kes võib nt hirmu tõttu olla peitu pugenud kappi või voodi alla.

Intervjueeritud ekspertide hinnangul on ühise lapse kaitseks lähenemiskeelu taotlemine toonud sageli kaasa täiendavaid küsimusi seoses lapse kasvatamise kohustuse täitmisega, kuivõrd perekonnaseaduse kohaselt vastutavad lapse kasvatamise eest mõlemad vanemad. Ühel analüüsitud juhul sel põhjusel, et isa saaks piiramatult lapsega tegeleda ja lapse kasvatamisel osaleda, lapse kaitseks lähenemiskeelu taotlemisest kohtulikul arutamisel loobuti. Samas leidus eksperte, kes leidsid, et nimetatud argument pole takistuseks, kuna lähenemiskeelu tingimustes on võimalik lastega suhtlemist eraldi fikseerida. Näiteks on lähenemiskeelus eraldi välja toodud, et suhtlemine lapsega võib toimuda sotsiaaltöötaja juuresolekul.

1.4.2. Uuringutes toodud ja ekspertide seisukohad osapoolte karakteristikute kohta

Uuringute kohaselt on kannatanud, kelle kaitseks lähenemiskeeld määrati, sattunud vägivallatsemise ohvriks korduvalt ning vägivallatsemine on kestnud pikka aega enne lähenemiskeelu taotlemist. Üks peamine põhjus, miks naised lähenemiskeeldu taotlevad, on see, et nad olid vägivallatsemisest ning kuritarvitamisest väsinud (Fischer & Rose 1995). Ühe uuringu järgi ütles suurem osa naisi (75%), et nad nägid lähenemiskeeldu kui viimast võimalust pärast seda, kui abi otsimine mujalt ebaõnnestus (Zoellner et al. 2000). Vägivallatsejate kohta on leitud, et neil on sageli varasem kuritegelik minevik (Klein & Tobin 2008) ning pikaajaliselt väljakujunenud vägivaldse ja/või muu kriminaalse käitumise muster (McCarroll 2004).

Intervjueeritud eksperdid rääkisid samuti, et lähenemiskeelu saanud isikud on varem vägivaldselt käitunud. Sagedamini pole kannatanu nendest juhtumitest politseid teavitanud ning kriminaalmenetlust pole alustatud. Vähemalt ühel juhul räägiti juhtumist, kus lähenemiskeelu saanud isik oli varem korduvalt väärkohtlemises süüdi mõistetud.

Alkoholi rolli vägivaldse käitumise soodustamisel on esile toodud mitmetes uuringutes ja seda rõhutasid ka intervjueeritud eksperdid rääkides lähenemiskeelu saanud isikutest. Vägivaldset käitumist põhjendatakse sageli enesevalitsuse kadumisega, mida peetakse alkoholi või narkootikumide tulemuseks. (Allaste & Võõbus 2008) Alkoholi tarvitamine võib suurendada ka möödarääkimis- ja tülitsemisvõimalusi partnerite vahel ning suunata konflikti lahendama vägivaldsel teel (Allaste & Võõbus 2008; Totten 2001).

Analüüsitud toimikutest selgus, et alkoholiprobleemide kõrval võib vägivaldsuse põhjuseks olla ka kahtlustatava psüühilised probleemid, samuti nt ülisuur kontrollivajadus, armukadedus jne. Politsei tõi ühe sihtrühmana välja endised elukaaslased, kes pole suutnud leppida suhte lõppemisega.

> /…/ see on kõige suurem kategooria, kus inimesed käivad ja paluvad, et meil on suhe läbi ja ammu lõppenud, aga teine pool ei saa sellest aru, tüütab ja helistab, käib ukse taga /…/, teinekord on ka mingid ähvardused.

Lähenemiskeelu osapoolte omavahelisi suhteid iseloomustavad ka probleemid seoses lahendamata laste hooldusõiguse küsimustega, pooleliolevate tsiviilvaidlustega (abielulahutus, vara jagamine), uute tekkinud suhetega vms.

2. Lähenemiskeelu kohaldamine ja sellega seonduvad probleemid

2.1. Kannatanute teadlikkus lähenemiskeelust

Ajutist lähenemiskeeldu kohaldatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kannatanu nõusolekul (KrMS § 141[1] lg 2), ka pikaajalise lähenemiskeelu kohaldamise otsus tehakse kohtu poolt kannatanu taotlusel (KrMS § 310[1] lg 1).

Toimikutest selgus, et kannatanud teavitasid prokuröri ajutise lähenemiskeelu soovist kas ülekuulamisel või tehes selleks avalduse, ent oli ka juhtumeid, kus initsiatiiv tuli prokuröri poolt, ühel juhul väljendas kannatanu soovi pikaajalise lähenemiskeelu järele esitades apellatsiooni kohtuotsuse peale. Seega on praktika kannatanu nõusoleku väljendamisel üsna erinev. Nt Norras ei ole ohvri nõusolek lähenemiskeelu kohaldamiseks oluline, kuna leitakse, et justiitssüsteemi kohus on ohvrit kaitsta ning lähenemiskeelu kohaldamine on ohvri huvides ka siis, kui ohver muudab meelt lähenemiskeelu kohaldamise osas pärast esialgset nõusolekut või taotlust (Tammiste 2009).

Kannatanu teadlikkus lähenemiskeelu võimalusest, selle taotlemise protsessist ja tulemustest mõjutab oluliselt lähenemiskeelu kasutamise praktikat ja ka efektiivsust.
Menetlejad ja ohvriabitöötajad hindasid kannatanute teadlikkust lähenemiskeelust erinevalt, hinnangud erinesid nii piirkonniti, aga ka piirkonna siseselt. Lõunas ja Läänes leiti siiski rohkem, et lähenemiskeelust ollakse teadlikud ja teadlikumad on eriti nooremad ohvrid. Ka toimikute analüüs näitas, et lähenemiskeelu taotlejate seas oli enam alla 30aastaseid (vt ptk 1.4.1). Samas politsei poole pöördub perevägivalla tõttu kõige enam 30-39aastaseid (Kase & Pettai 2005).

Ekspertide hinnangul on kannatanute ootused lähenemiskeelu suhtes üsna ebarealistlikud, sageli mõjutatud filmidest tekkinud ettekujutusest ning nende arusaam lähenemiskeelust ei vasta sellele, mida Eesti seadused ajutise ja pikaajalise lähenemiskeelu puhul võimaldavad. Ka välisuuringutes (Harrell ja Smith 1996) on leitud, et paljude naiste jaoks, kes on taotlenud pikaajalise lähenemiskeelu kohaldamist, jäid segaseks ajutise ja pikaajalise lähenemiskeelu erinevused.

> Kusjuures nad on ootamatult hästi informeeritud, aga mina panen selle informeerituse pigem Hollywoodi filmide ja selle /…/ kinotööstuse arvele, sest seda lähenemiskeeldu kui sellist, on meilt nõutud ammu enne selle seaduse jõustumist. /…/ Iseenesest aga seda küsitakse küll, aga et kas tsiviilkorras antav ja kas tõkendina, seda vahet nad loomulikult ei tee, aga küsitakse küll.
>
> Kannatanud on endiselt filmide mõju all. Ehk siis kannatanu ongi selles teadmises, et lähenemiskeeld tähendabki seda, et mees kolitakse mujale ja mees maksab hästi palju talle raha ja mees ei tule enam tema poole üldse. Et nad on nende välismaa filmide mõju all. Et seal on ju, filmides on nii toredasti toimiv, et kuidas siis nüüd meil ei olegi /…/.
>
> Menetluses osalemine on ohvri jaoks traumeeriv, alandav ning nad tunnevad end selles ebamugavalt ja sageli ei tunne ka seadusi, siis nende ootused kriminaalmenetluse tulemuste suhtes on väga ebareaalsed – vägivallatseja mõistetakse kiiresti süüdi ja vangi. Reaalsus on aga see, et menetlus ega kohtuotsus ise ei pruugi vägivalda lõpetada ning ei tähenda automaatselt probleemide lahenemist. Olukord võib kujuneda vastupidiseks, paljud mehed, kelle suhtes on vägivalla eest menetlust alustatud, võtavad seda äärmiselt isiklikult, muutuvad selle peale veelgi vägivaldsemaks, hakkavad ähvardama.

Põhja ja Viru piirkonna menetlejate arvates kannatanud üldjuhul pole lähenemiskeelu võimalusest teadlikud.

Sagedamini saavad perevägivalla ohvrid lähenemiskeelu võimalusest teada ohvriabitöötajatelt, prokuröridelt aga ka sündmuskohale tulnud politseipatrullilt, kohtust, harvem mujalt. Selleks, et ohver saaks erinevate abi saamise võimaluste, sh ka lähenemiskeelu kohta adekvaatse ettekujutuse, peeti oluliseks perevägivalla ohvriga usaldusväärse kontakti loomist ning talle vajaliku info kiiret edastamist. Intervjueeritavad rõhutasid sealjuures professionaalsuse olulisust ning leidsid, et ohvriga vahetult kokkupuutuvatel spetsialistidel (nt politseinikel) peaksid lisaks juriidilistele teadmistele olema kindlasti ka teadmised perevägivalla temaatikast ja sellest, kuidas kriisisituatsioonis kannatanuga suhelda. Nt Norra politseis on politseinikele koostanud eraldi juhend, kuidas perevägivalla juhtumite puhul käituda, ohvreid abistada ning nõustada[9]. Kannatanule esmase informatsiooni edastamine on oluline ka seetõttu, et kannatanu informeeritus lähenemiskeelust mõjutab hiljem ütlustest ja ajutise lähenemiskeelu taotlusest loobumist (vt ka ptk 3).

> Ma arvan, et informatiivne vajadus kohe algusest peale on oluline, et ohver teab, temaga räägitakse, ta teab, mis on selle asja perspektiiv, et see võtab aega, millal tuleb kohtuotsus, et see otsus ei pruugi olla tema jaoks väga positiivne ja selles suhtes ma arvan, et kui rääkida avatud kaartidega algusest peale, siis see tulemus on tunduvalt positiivsem kui see, et ohvril tekib tunne, et tema eest midagi varjatakse seal, /…/ ka tagasilöögid hiljem menetluses alt ära hüppamisena oleksid väiksemad.

Ohvrite teavitamiseks abi saamise võimalustest kasutatakse ohvriabitöötajate visiitkaarte ning ohvriabiteemalisi infovoldikuid. Ka ülekuulamistubades on üleval info ohvriabiteenuse kohta. Nt on ohvriabi töötajate ja Lõuna Politseiprefektuuri vahel kokku lepitud, et iga perevägivallaga seotud väljakutse peale annab politseipatrull kannatanule ohvriabitöötaja visiitkaardi. Põhja Politseiprefektuuris on kohustuslik teha ülekuulamisprotokolli märge, kas isikule on tutvustatud ohvriabi võimalusi. Samas puuduvad konkreetselt lähenemiskeeldu kajastavaid infomaterjalid, ka olemasolevad ohvriabi voldikud lähenemiskeelu võimalusi eraldi ei tutvusta. Intervjueeritavate sõnul on kannatanutel vähesed teadmised ka võimalusest riigi kulul õigusabi taotleda, et oma õiguste eest seista ja kohtus või kohtuväliselt probleemi lahenduseni jõuda.

Välisuuringutes (nt Kaci 1994) on viidatud, et protseduurid seoses lähenemiskeelu kohaldamisega võivad kannatanu jaoks jääda ebaselgeks. Näiteks kannatanud kas unustavad või saavad valesti aru suuliselt antud juhistest (ka kohtusaalis), mis pole aga üllatav, sest tegemist on kriisisituatsiooniga. Seetõttu on leitud, et vaja on infovoldikuid, mis seletavad lähenemiskeelu taotlemise ja määramise protsessi lahti samm-sammult ja on kirjutatud lihtsas, ka nn mitte-juristidele arusaadavas keeles ning, jagada neid kohtutes jt asutuste poolt, kes abistavad lähenemiskeeldu taotlevaid isikuid. (Kaci 1994).

Lisaks passiivsele teavitusele (ohvriabi visiitkaardid, voldikud) on kannatanu jaoks oluline ka aktiivne ja vahetu teavitamine ehk ohvri julgustamine, nõustamine, moraalne toetus. Mõned eksperdid rääkisid, et nad julgustavad kliente taotlusi esitama. Norras nt on kohtutes tunnistajate jaoks olemas vabatahtlikud tugiisikud, kelle roll on nõustada ning aidata tunnistajaid enne kohtuistungit (Tammiste 2009).

> Me oleme ise ka julgustanud inimesi, kliente, et ärge jätke niimoodi seda asja. Et päris nii see asi ei ole. Et tuleb esimest korda, tuleb teist ja kolmandat korda ka. Et ei ole midagi siin. Julgustame ka andma neid avaldusi. Ükstapuha, mis see lahend on, et teie teate, et teie olete enda poolt andnud kõik.

2.2. Lähenemiskeelu määramiseks tõendite kogumine ja kiirus

Tulenevalt KrMS-ist tutvub eeluurimiskohtunik ajutise lähenemiskeelu kohaldamise määruse tegemiseks kriminaaltoimikuga ja küsitleb kahtlustatavat või süüdistatavat ning vajaduse korral

[9] Sellised juhendid töötati välja arengukava (Action Plan against Domestic Violence 2008-2011) raames.

kannatanut ajutise lähenemiskeelu taotluse põhjendatuse selgitamiseks. Lähenemiskeelu taotluse arutamisel osaleb ka prokurör ja kahtlustatava või süüdistatava taotlusel kaitsja.

Kui Eestis on lähenemiskeelu määramiseks vajalik kahtlustatava osalemine istungil, siis mõnes riigis saab politsei teatud perioodiks määrata esialgse lähenemiskeelu vaid kannatanu kaebuse põhjal, ning see ei eelda kahtlustava osalemist arutelul. Nt Soomes on võimalik esialgne lähenemiskeeld kehtestada politsei poolt 10 päevaks, USA-s kaheks nädalaks. Norras määrab ajutise lähenemiskeelu politseinik või prokurör ning see hakkab kehtima koheselt, kohus vaatab asja läbi viie päeva jooksul; hetkel arutlusel oleva eelnõu kohaselt oleks Norras edaspidi kohtulik arutelu lähenemiskeelu kohaldamise üle vajalik vaid siis, kui vägivallatseja ei ole lähenemiskeelu kohaldamisega nõus (Tammiste 2009).

Tõendite piisavus lähenemiskeelu määramiseks

Lähenemiskeelu taotlemisel eeldatakse, et kuriteo toimepanemise kohta on olemas teatud tõendid, nt füüsiliste vigastuste kohta arstitõend, tunnistajate (nt naabrite) ütlused. Praktikas on aga perevägivalla juhtumites kannatanute vigastused sageli dokumenteerimata, tunnistajad puuduvad või ei taha tunnistusi anda. Intervjueeritud ohvriabi- ja ka varjupaigatöötajad rääkisid, et vägivalla tõestamiseks soovitavad nad nt ohvritel pöörduda vigastuste fikseerimiseks traumapunkti.

> Üldjuhul peavad olema ikka mingid vigastused, palja jutu peale, kui keegi räägib psüühilisest vägivallast, kindlasti mitte *(menetlust ei alusta – autorid)* /…/ Seal peavad ikka olema mingid esmased tõendid, päris niimoodi me ka ei lähe siis *(lähenemiskeeldu – autorid)* küsima, /…/ seda kindlasti ei ole, et me ohvri juttu ainult usume. See on ka selline koht, kus lisaks tõenditele peab endal tekkima see siseveendumus selle olukorra suhtes, et teistmoodi ei ole võimalik seda taotlema minna.
>
> Mitte ükski asi ei mõju paremini kui need värvifotod, mis on sinna ülekuulamisprotokolli juurde tehtud. /…/ Vaata see naine väga ruttu kipub andestama või ta isegi ei lähe sinna erakorralise meditsiiniosakonda kohe fikseerima neid vigastusi. Aga ta teab, et ülekuulamisprotokolli juures on nendest sinikatest fotod. Ega ta siis naljalt ei tule ka tagasi võtma seda avaldust.
>
> Ma eeldan, et kui ta on üks kord politsei poole pöördunud sellega, et talle on vigastusi tekitatud, siis inimestele ikkagi üldjuhul selgitatakse, et kui selline asi peaks korduma, siis /…/ minge kindlasti politseisse või kutsuge politsei välja.

Eksperdid leidsid, et tõendite vähesuse korral on kriminaalmenetluse lõpetamise asemel otstarbekam saata perevägivalla juhtum lepitusmenetlusse.

> Muidu, kui sul on selline situatsioon, et naine ütlusi ei anna, siis lõpetadki ära, sest koosseisu pole. Sest sul nendes (*kriminaalasjades – autorid*) ei ole tunnistajad. Sul ongi ütlused ütluste vastu. Ja kui sul naine ütlusi ei anna, siis me olemegi leidnud, et parem saata lepitusse, seal tegeleb nendega psühholoog.

Lääne piirkonnas tõid prokurörid välja, et kuigi lähenemiskeelu vajadus selgub eelkõige toimikumaterjalide põhjal, ei pruugi toimikust alati näha tervikpilti – toimiku põhjal nähakse reeglina ühte tegu, millega seoses on kriminaalmenetlus alustatud. Seetõttu leiti, et alati tuleks täiendavalt rääkida ka kannatanuga.

Kui tegemist on juba korduva vägivallaga, siis kaalutakse lähenemiskeelu asemel vahistamist.

> Kui on korduv tegu, kui me näeme toimikust mingisugust korduvust /…/, siis tuleb juba vahistamine kõne alla. Sellist asja on küll olnud, et naine on ühe korra kannatanud perevägivalda, on teine kord, kolmas kord. Hea küll, aitab. Siis võetakse mees vahi alla.

Analüüsitud juhtumitest kahel juhul taotleti ja ka määrati ajutine lähenemiskeeld isikule, kes olid eelnevalt vahistatud. Seega on ka näiteid, kus kannatanu kaitse ning uute kuritegude ärahoidmise tagamiseks peeti võimalikuks asendada raskem tõkend (vahistamine) kergema kaitseabinõuga ehk lähenemiskeeluga.

Lähenemiskeelu määramise aeg

Analüüsides ajutise lähenemiskeelu määramise kiirust ilmnes, et kui prokurör esitab taotluse juba kohtule, siis otsustatakse ajutise lähenemiskeelu kohaldamine üsna kiiresti. Piirkonniti on erinev, mis hetkel kriminaalmenetluses lähenemiskeeldu taotletakse.

Lõuna piirkonnas leiti, et lähenemiskeelu kohaldamine tuleb otsustada paari päevaga peale kriminaalmenetluse alustamist ning praktikas määrati ajutist lähenemiskeeldu alates üks päev kuni ligi kaks ja pool kuud peale menetluse alustamist (keskmiselt mediaani järgi 2 päeva pärast menetluse alustamist).

Teistes piirkondades on praktikat liiga vähe, et ajutise lähenemiskeelu määramise kiirust hinnata. Lääne piirkonna puhul võib siiski esile tuua, et ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseni on jõutud pigem kohtueelse menetluse lõpu poole, alates poolteist kuud kuni ligi 8 kuud peale kriminaalmenetluse alustamist. Seda on põhjustanud nii kriminaalasjade liitmised, aga ka juhtumid, kus menetluse alguses ei vajanud kannatanu kahtlustatava eest täiendavat kaitset, vajadus selle järele tekkis menetluse käigus, kui selgus, et kahtlustatav jätkas kannatanu tülitamist. Lääne piirkonnas tõid eksperdid ka näiteid, kus ajutise lähenemiskeelu taotlemisest loobuti, kuna see oleks toimunud juba sedavõrd kohtueelse menetluse lõpus ning sel juhul peeti otstarbekamaks taotleda pikaajalist lähenemiskeeldu koos kohtuotsusega.

> Kuna see *(ajutine lähenemiskeeld – autorid)* on vaid menetluse ajaks, menetlused on väga lühikesed, siis sageli jääb see ka kohaldamata.

Juhtumites, kus määrati pikaajaline ehk kohtuotsusega kohaldatav lähenemiskeeld, jõuti selleni ligi üks kuni 8 kuud peale kriminaalmenetluse alustamist, 2/3 pikaajalise lähenemiskeelu otsustest tehti vähem kui kolm kuud peale kriminaalmenetluse alustamist. See viitab samuti, et üheks põhjuseks, miks pikaajalise lähenemiskeelu puhul eelnevalt ajutist lähenemiskeeldu ei määrata, võib olla lühike kohtueelne menetlus.

2.3. Lähenemiskeelu tingimused ja kestus

Tulenevalt KrMS-ist ja VÕS-ist, mis on lähenemiskeelu kohaldamise materiaalseks aluseks, võib kohus keelata teatud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise. Praktikas sisaldab kriminaalmenetluslik lähenemiskeeld sageli erinevaid piiranguid korraga. Erinevatel keeldudel on mitmeid puutepunkte ning enamasti on neil üksteist toetav mõju (Talve, 2008).

Eestis lisaks teatud paikades viibimise, lähenemise ja suhtlemise keelule täiendavaid lisapiiranguid kahtlustatavale ja/või süüdistatavale lähenemiskeeluga ei kehtestata, küll laieneb lähenemiskeelust eraldiseisvana laste suhtes seksuaalkuritegude toimepanijatele lastega töötamise keeld. Teistes riikides võib ka lähenemiskeeluga hõlmata lisapiiranguid, et vältida kannatanu suhtes vägivallateo toimepanemist. Näiteks USA-s, Austrias on keelatud tulirelvade ostmine või omamine isikutel, kes on süüdi mõistetud perevägivallas ja/või kellele on määratud lähenemiskeeld perevägivalla tõttu (Sorenson 2006). Samuti on näiteid, kus lähenemiskeelu lisatingimusena peatati vägivallatseja sõiduki juhtimisõigused, et takistada kannatanu jälitamist.

2.3.1. Lähenemiskeelu sõnastus

Lähenemiskeeluga määratavad piirangud ja nende ulatus sõltuvad konkreetsest juhtumist ehk milles isikut kahtlustatakse, aga ka menetleja arusaamast, mis moel kannatanu kõige enam kaitset vajab ning kuidas kuritegude toimepanemise jätkamist takistada. Lähenemiskeelu tingimuste sõnastus on praktika käigus välja kujunenud ning keeleliselt on erinevates piirkondades kasutusel üsna sarnane sõnastus (vt allpool toodud näiteid).

Ajutise lähenemiskeelu sõnastus

Keelata A-l läheneda kannatanu B elukohale, lähenemine kannatanule endale kuni kõnetamiskauguseni ning temaga suhtlemine, sealhulgas sidevahendite mobiiltelefoni, internet jm kaudu. (Lõuna)

Keelata C-l viibida kannatanu D elukohas, lähenemise kõnetamise kaugusele, suhtlemise e-maili teel, msn-i vahendusel, telefoni teel, ja sms-de saatmise teel. (Lääne)

Keelata E-l viibida lähemal kui 100 meetrit kannatanu F elukohale (nimetatud aadress) ja kannatanu ema elukohale (nimetatud aadress). Keelata E-l läheneda kannatanule G lasteaias, kannatanu F töökohas (nimetatud aadress), avalikes kohtades (tänaval, kauplustes, toitlustus- ja kultuuriasutustes) ja avalikel üritustel ning suhelda temaga nendes kohtades. (Viru)

Lähenemiskeelu tingimused on prokuröride sõnul sõnastatud nii, et keeld oleks universaalne. Lähenemiskeelu tingimuste sõnastuse ebatäpsus pole olnud põhjuseks, et lähenemiskeelule allutatud isik oleks leidnud muu võimaluse, kuidas kannatanu tülitamist jätkata.

2.3.2. Lähenemiskeelu sisu

Alljärgnevalt on kirjeldatud lähenemiskeelu tingimusi – teatud paikades viibimise, suhtlemise ja lähenemise keeld – kohtulahendite ja ekspertide seisukohtade põhjal.

Keeld viibida teatud paikades

Kohus on enamasti keelanud kahtlustataval/süüdistataval viibida kannatanu elukohas, paaril juhul ka kannatanu töökohas. Ajutise lähenemiskeelu juhtumitest ligi neljandikule laienes keeld ka kannatanu lähedaste (nt teiste pereliikmete) elukohale (nt suvilale) ja lapse lasteaiale. Keelatud paiga piiritlemise detailsus oli lahendites üsna erinev, alates kannatanu teadaolevast elukohast kuni täpsete aadresside loetlemiseni, kus kahtlustatav viibida ei tohi (ühel juhul loetleti üles 7 aadressi).

Mõne lähenemiskeelu tingimustes oli fikseeritud eraldi juhtumid, kus kahtlustatav võis kolmandate isikute (nt politsei, aga ka teiste pereliikmete) vahendusel minna keelu kehtimise ajal ühisesse elukohta, et sealt nt oma asju kätte saada.

Kõigis piirkondades tekitas küsimusi kannatanu elukohas viibimise keelamine juhul, kui see oli kannatanu ja kahtlustatava/süüdistatava kaasomandis või kahtlustava/süüdistatava ainuomandis. Ka kahtlustatava kaitsjad on sama küsimuse tõstatanud ajutise lähenemiskeelu määramise aruteludel eeluurimiskohtuniku juures; samuti on lähenemiskeelu määruskaebustes toodud esile, et see piirab oluliselt isiku põhiõigusi, kuivõrd põhiseaduse kohaselt on igaühel õigus enda omandit vabal vallata, kasutada ja käsutada. Ka ühes ringkonnakohtu järelduses seoses määruskaebuse rahuldamata jätmisega on nenditud, et lähenemiskeelu ulatus ja selle määramine on probleemiks, kui isikutel on endiselt üks ja sama elukoht. Konkreetsel juhul leiti, et kuna kannatanu oli kaasomandis olevast korterist lahkunud ja ei ole avaldanud soovi korterisse tagasi kolida, oli lähenemiskeelu kohaldamise ulatus põhjendatud ja ka realiseeritav. Ringkonnakohus lisas antud juhul täpsustuseks, et elukoha kasutamisega seonduvate probleemide üleskerkimisel on isikutel võimalik pöörduda kohtusse ja nõuda eluaseme kasutamise reguleerimist.

Intervjueeritud ekspertidest osa leidis, et ennekõike tuleb kaitsta ohvreid, eriti siis, kui juhtumiga on seotud ka lapsed ning kindlasti peab ühisest elukohast lahkuma vägivallatseja. Esikohale peeti vajalikuks seada kannatanu turvalisus ka juhul, kui sellega kaasneb teatud ajaks kahtlustatava õiguste piiramine, nt keelates tal oma eraomandit teatud perioodil vabalt kasutada.

> /…/ me peamegi ülimuslikuks pidama seda, et inimese elu ja tervis on kaitstud, eriti laste elu ja tervis.

Tegelikkus on see, et Eestis otsib uue eluaseme sageli ohver, mitte isik, kellele lähenemiskeeld kohaldati. Vägivallatseja elukohast lahkumise osas pidasid intervjueeritud eksperdid probleemiks, et isikuid, kelle suhtes on lähenemiskeeld kohaldatud, ei ole kuhugi paigutada (olemas on küll naistele mõeldud varjupaiku).

Välisriikides on lähenemiskeeldu võimalik määrata ka ühise eluaseme omanikele, ent see on eraldi reguleeritud. Nt Soomes täiendati lähenemiskeelu regulatsiooni 2005. aastal ning loodi eraldi lähenemiskeelu liik samas elukohas elavatele isikutele. Keelu kohaselt võib kohustada ka eluaseme omanikku oma elukohast lahkuma ja keelata tal keelu kehtivuse ajal elukohta tagasi tulla. Kuna tegemist on siiski põhiõiguste olulise piiramisega, võib selline keeld kehtida maksimaalselt kolm kuud ja eeltingimused selle määramiseks on oluliselt kitsamad kui tava lähenemiskeelu puhul (Rantala et al. 2008).
Norras on õimalik keelata vägivallatsejal viibida oma kodus kuni kolm kuud[10], kui on risk, et isik paneb toime uue kuriteo. Kui varasemalt oli ka Norras levinud, et kodust lahkujaks oli ohver – kuna ohvritele oli tagatud majutus- ning muud abistavad teenused, siis nüüd peetakse vajalikuks lahkuda vägivallatsejal. Nt alles hiljuti oli esimene juhtum, kus lähenemiskeelu kohaldamisega määrati elukohast lahkuma mees, kellele maja tegelikult kuulus. Taanis on vägivallatsejatele eraldi eluruumid, kuid reeglina eelistavad vägivallatsejad leida iseseisvalt endale alternatiivse elamiskoha. (Tammiste 2009)

Nii Taanis kui Norras on vägivallatsejatele erinevad rehabiliteerimisprogrammid, mis on mõeldud nii juba süüdimõistetud isikutele, aga ka näiteks meestele, kes põhjustavad koduvägivalda ja ei tule oma agressiivsusega toime ning vajavad nõustamist ja abi.
Justiitsministeeriumi kuriteoennetuse projektide raames toetati 2006. aastal MTÜ-d Vägivallast Vabaks, et viia pere- ja paarisuhtes vägivalda kasutanud meeste seas läbi rehabilitatsiooni-tugirühm. Aastatel 2006 ja 2007 suunati Tallinnas ja Harjumaal tugirühma kokku 28 vägivallateo eest süüdimõistetud meest, neist 25 läbis programmi täielikult, kolm meest katkestas. Vastavalt uurimistulemustele leidsid 66% meestest (kaheksa isikut), et tugirühmas osalemine mõjus positiivselt, 17% (kahe isiku) arvates mõju puudus ja samuti 17% (kaks isikut) pidas tugirühmas osalemist negatiivseks, enda aja raiskamiseks. (Gross 2008)

Lähenemise keeld kannatanule
Kui tsiviilkohtumenetluses esineb lahendites lähenemise keelamisel ruumilist määratlemist, nt 100 meetrit, mida seostatakse äratundmiskaugusega (Vutt, 2008), siis kriminaalmenetluses piiritleti lähenemise keeldu enamasti kõnetamiskaugusega, paaril juhul esines ka ruumilist määratlemist (nt 5 meetrit ja 100 meetrit). Ühel juhul keelati kahtlustataval lähenemine kannatanule avalikes kohtades (tänaval, kaupluses, toitlustus- ja kultuuriasutuses) ja avalikel üritustel. Nt Norras on lähenemiskeelu tingimustena määratud ka kannatanule lähenemise keeld terve linna või nt 1 kilomeetri ulatuses – seda eeldusel, et isik, kellele lähenemiskeeld kohaldati, ei tööta samas linnas, kuhu tal keelatakse siseneda.[11]

[10] The Criminal Procedure Act, Section 222a.
[11] *Ibid.*

Suhtlemiskeeld
Enamasti püüti lahendis välistada igasugune suhtlemisvõimalus, fikseerides viisid, mil moel on kannatanuga suhtlemine keelatud. Näiteks üks sagedasemaid sõnastusi oli, et keelatud on igasugune suhtlemine erinevate sidevahendite (nt telefon, mobiiltelefon, internet) kaudu. Esines ka juhtum, kus keeluga piirati suhtlemiskordade arvu telefoni teel kuni 2 korrani päevas.

Tarvilike ühenduste võimaldamiseks oli ajutise lähenemiskeelu puhul teatud erijuhtumid suhtlemise lubamise osas eraldi välja toodud. Nt et suhtlemiskeeld ei kehti kohtuistungite ajal ja kahtlustatav võis lastega suhelda siis, kui see toimus sotsiaaltöötaja vahendusel ja juuresolekul.

2.3.3. Lähenemiskeelu kestus
Ajutine lähenemiskeeld määratakse kriminaalmenetluse ajaks ja see kestab kuni kohtuotsuse jõustumiseni, seega sõltub selle kestus nii kohtueelse menetluse pikkusest, aga ka sellest, mis hetkel ajutist lähenemiskeeldu kriminaalmenetluses taotleti (vt ka ptk 2.2). Käesoleva analüüsi raames vaadeldud ajutise lähenemiskeelu juhtumites, kus andmed olid kättesaadavad, kestis see alates ühest päevast kuni 7 kuuni. Ligi pooltel juhtudel kestis ajutine lähenemiskeeld alla kahe kuu, keskmiselt mediaani järgi 79 päeva ehk ligi 2,5 kuud. Kõige vähem kestis ajutine lähenemiskeeld juhtumites, kus see lõpetati seoses kahtlustatava vahistamisega, lähenemiskeelu tühistamisega või menetluse lõpetamisega.

Pärast kriminaalmenetluse lõppu kohtu määratava lähenemiskeelu tähtaeg – kuni 3 aastat - on sätestatud KrMS-is. Enamasti määratigi see maksimumajaks ehk 3 aastaks (n=10), paaril korral 1 aastaks (n=3), üksikutel juhtudel ka 1,5 ja 2 aastaks.

2.3.4. Lähenemiskeelu lahendist teiste osapoolte teavitamine
Tulenevalt KrMS-st § 141´ lg 6 antakse ajutise lähenemiskeelu seadmise määruse koopia kahtlustatavale või süüdistatavale ja kannatanule ning saadetakse kohtu poolt kannatanu elukohajärgsele politseiprefektuurile. Lisaks võib eeluurimiskohtunik või kohus teavitada ajutise lähenemiskeelu kohaldamisest viivitamata ka muid isikuid, keda lähenemiskeeld puudutab.

Tartu Maakohtu tööpiirkonnas teavitatakse lähenemiskeelu lahendist ka kahtlustatava või süüdimõistetu elukohajärgse kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaid juhul, kui peres kasvab lapsi ja/või on lähenemiskeeld määratud lapse kaitseks ning sotsiaaltöötajal on vaja korraldada vanema kohtumisi lapsega. Ka teistes piirkondades, kus praktikat on olnud vähem, toodi intervjuudes välja, et kui juhtumiga on seotud lapsed, tuleks lähenemiskeelu kohaldamisest informeerida ka kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaid või lapse kooli, lasteaeda. Samas ei jaganud seda seisukohta kõik intervjueeritud. Siinkohal tuleks aga arvestada, et kui kohalik omavalitsus ei ole kursis lastega peres toimunud vägivallategudest, siis ei ole omavalitsusel võimalik pakkuda perele ega lapsele ka abistavaid meetmeid. Mõnes piirkonnas leiti, et lähenemiskeelust teavitatavate valikul tuleks lähtuda kannatanu hinnangust ehk kellele kannatanu peab vajalikuks lähenemiskeelu kohaldamise määrusest teate saatmist.
Nt Norras on levinud praktika, et ajutisest või pikaajalisest lähenemiskeelust teavitatakse neid asutusi, keda kannatanu mainib või kelle teavitamist kannatanu vajalikuks peab; perevägivalla ohvritega tegelevatel varjupaikadel on aga kohustus informeerida lastekaitsetöötajaid lastest, kes ei pruugi olla ise otseselt koduvägivalla ohvrid, kuid on vägivalla pealtnägijad ning seeläbi psühholoogilise vägivalla ohvrid. (Tammiste 2009).

2.3.5. Lähenemiskeelu lahendi jõustumine
Tulenevalt tsiviilkohtumenetluse seadustikust § 547 jõustub lähenemiskeelu või muu isikuõiguse kaitse abinõu rakendamise määrus täitmiseks kohustatud isikule kättetoimetamisel. Seega tsiviilõigusliku lähenemiskeelu kohaldamise määrus kuulub täitmisele sõltumata jõustumisest (nt kui isik on esitanud määruskaebuse) alates päevast, kui lähenemiskeelu saanud isik on vastava määruse kätte saanud.

Ajutise lähenemiskeelu puhul toimub selle jõustumine sama põhimõtte alusel. KrMS § 410 lg 5 jõustub ajutise lähenemiskeelu kohaldamise määrus alates selle tegemisest.

Pikaajalise lähenemiskeelu kohaldamise kohta otsuse tegemist käsitleb KrMS § 310[1], mille lg 2 sätestab, et kohus lahendab (pikaajalise) lähenemiskeelu taotluse KrMS §-s 310 sätestatud korras. Seega jõustub pikaajaline lähenemiskeeld nagu kohtuotsus vastavalt KrMS §-le 408, kui seda ei saa enam vaidlustada muul viisil kui teistmismenetluses ning kui apellatsiooni või kassatsiooni esitamise tähtaeg on möödunud. Seega kui kohus teeb süüdimõistva kohtuotsuse, rahuldab tsiviilhagi ning mõistab isikule lähenemiskeelu ning isik kaebab kohtuotsuse edasi, siis lükkub edasi ka lähenemiskeelu jõustumine. Samas pole välistatud, et edasikaebamise põhjuseks pole süüdimõistev kohtuotsus, vaid just määratud lähenemiskeeld.

2.4. Ajutise lähenemiskeelu muutmine ja tühistamine

Ajutise lähenemiskeelu kohaldamise või sellest keeldumise peale võib esitada määruskaebuse KrMS-i 15. peatükis sätestatud korras (vt KrMS-i § 141[1] lg 5). Kahtlustatav, süüdistatav või tema kaitsja võib ajutise lähenemiskeelu kohaldamisest 3 kuu möödumisel esitada kohtule taotluse kontrollida ajutise lähenemiskeelu põhjendatust või muuta ajutise lähenemiskeelu tingimusi. Uue taotluse võib esitada pärast 3 kuu möödumist eelmise taotluse läbivaatamisest (vt KrMS § 141[2]). KrMS § 385 p 6 kohaselt ei saa ajutise lähenemiskeelu põhjendatuse kontrollimise määrust vaidlustada.
Kannatanu taotlusel või prokuratuuri taotlusel ja kannatanu nõusolekul võib eeluurimiskohtunik või kohus määrusega muuta ajutise lähenemiskeelu tingimusi või tühistada ajutise lähenemiskeelu (vt KrMS § 141[3]).

Määruskaebused ajutise lähenemiskeelu kohta

Analüüsitud juhtumites põhjendati määruskaebuste esitamist peamiselt sellega, et lähenemiskeelu kohaldamise põhjendatus oli arusaamatu või ebapiisav; lähenemiskeeld takistas vanemal vanemakohustuste täitmist ehk lapsega piisavalt tegeleda ja suhelda; lähenemiskeeld piiras põhiseadusest tulenevat õigust omandit vabalt kasutada ja käsutada juhul, kui eluase oli kas kannatanu ka kahtlustava kaasomandis või ka viimase ainuomandis.

Analüüsitud toimikutest ilmnes, et enamik kahtlustatava ja tema kaitsja määruskaebustest jäeti ringkonnakohtu poolt rahuldamata. Järgnevalt on toodud mõned näited ajutise lähenemiskeelu kohta tehtud määruskaebustest.

Ajutise lähenemiskeelu kohta esitatud määruskaebused

Näide 1.
Kahtlustatava kaitsja esitas määruskaebuse ajutise lähenemiskeelu määruse peale viidates omandiõiguse piiramisele, abikaasade vahelise ühisvara jagamise protsessi kestmisele. 10 päeva peale kahtlustatava määruskaebust lõpetas prokurör kahtlustatava suhtes menetluse KrMS § 202 alusel, millega tühistati ühtlasi ka eelnevalt kahtlustatava suhtes kohaldatud ajutine lähenemiskeeld. Kannatanu esitas menetluse lõpetamise määruse peale kaebuse, mille Riigiprokuratuur jättis läbi vaatamata.

Näide 2.
Kahtlustatava kaitsja esitas määruskaebuse ajutise lähenemiskeelu määruse peale viidates nii selle kohaldamise aluste äralangemisele, kuna kannatanu oli asunud elama välisriiki, lisaks takistas keeld ka kahtlustatava suhtlemist lapsega, kuna KOV pidas kahtlustatava suhtlemist lapsega ajutise lähenemiskeelu tõttu ebaotstarbekaks. Prokurör toetas kahtlustatava ja kaitsja taotlust ajutise lähenemiskeelu tühistamiseks, lisaks kohaldamise aluste äralangemisele ka seetõttu, et samal ajal toimus kohtueelne uurimine kriminaalasjas, milles menetlust alustati kannatanu poolt vägivalla kasutamise kohta kahtlustatava suhtes. Ringkonnakohus rahuldas määruskaebuse ja ajutise lähenemiskeelu määrus tühistati.

Näide 3.
Kahtlustatav esitas määruskaebuse ajutise lähenemiskeelu määruse peale viidates sellele, et tema algne nõustumine lähenemiskeelu kohaldamisega oli tingitud sellest, et ta oli väsinud ja ei saanud sisuliselt aru, mida lähenemiskeeld tähendab. Ringkonnakohus määruskaebust ei rahuldanud ning ajutise lähenemiskeelu määrust ei tühistanud. Mõne aja pärast esitas aga taotluse lähenemiskeelu tühistamiseks kannatanu, seepeale ajutise lähenemiskeelu määrus tühistati.

Näide 4.
Määruskaebus esitati ajutise lähenemiskeelu määruse peale viidates sellele, et puuduvad andmed kahtlustatava edasise vägivalla tarvitamise kohta ja oht uute süütegude toimepanemise kohta; samuti leiti, et määrus takistab kahtlustatava ja tema laste omavahelist suhtlemist ning et sisuliselt on võimatu täita lähenemiskeeldu juhul, kui naine peaks naasma koju, mis on kannatanu ja kahtlustatava kaasomandis. Põhjendamatuks peeti ka seda, miks keeld jäeti kehtestamata 1 lapse suhtes, kes elab kahtlustatava juures, ent kehtestati 6 teise lapse kaitseks.
Ringkonnakohus jättis ajutise lähenemiskeelu määruse muutmata ja kaitsja määruskaebuse rahuldamata.

Ajutise lähenemiskeelu tingimuste muutmine

Nii intervjuudele kui kohtutoimikutele tuginedes on ajutise lähenemiskeelu tingimusi muudetud üksikutel kordadel. Ühelt poolt võib see olla põhjustatud ajutise lähenemiskeelu lühikesest kestvusest – ligi pooltel juhtudel kestsid need vähem kui kaks kuud, kahtlustatava/süüdistatava poolt saab tingimuste muutmist taotleda aga alles kolm kuud pärast lähenemiskeelu määrust. Intervjueeritud menetlejate hinnangul toimubki aktiivsem arutelu tingimuste ja nende muutmise üle pigem lähenemiskeelu määramise põhjendatuse arutelu raames eeluurimiskohtuniku juures, kui et hakatakse muutma juba otsustatud tingimusi.

Juhtumites, kus tingimusi muudeti, oli selle eesmärgiks kaitstavate isikute ringi täpsustamine. Nt algselt taotleti või määrati lähenemiskeeld kahe isiku – ema ja lapse – kaitseks, ent hiljem leiti, et see pole sellises ulatuses enam vajalik ning lähenemiskeeld kehtestati vaid ühe isiku kaitseks.

Kannatanu poolt ajutise lähenemiskeelu taotluse tagasivõtmine

Puuduvad täpsed andmed selle kohta, kui palju on kannatanud lähenemiskeelu taotlemisel ümber mõelnud ja oma nõusolekust lähenemiskeeldu kohaldada loobunud. Vähemalt ühel juhul võttis kannatanu oma taotluse tagasi vahetult enne ajutise lähenemiskeelu määramist ehk kui prokurör oli lähenemiskeelu määramise taotluse edastanud juba kohtunikule. Selle juhtumi puhul prokurör kannatanu taotlust ei rahuldanud, põhjendades seda sellega, et kahtlustatava puhul on kuritegude korduvus suur ja avalik menetlushuvi olemas; kohtu poolt ajutine lähenemiskeeld antud juhtumis ka määrati. Ühel juhul taotles kannatanu menetluse lõpetamist ka KrMS-i § 202 lg 2 alusel ning kahtlustatavale lisakohustuste määramist.

Järgnevalt on toodud mõned näited kannatanu taotlustest lähenemiskeelu määruse tühistamiseks.

Kannatanu taotlused lähenemiskeelu määruse tühistamiseks
Näide 1
Kannatanu (vanaema) taotles kahtlustatava (lapselaps) suhtes ajutise lähenemiskeelu tühistamist, põhjendas seda sellega, et lapselaps on ennast hästi üleval pidanud ja tema vajab lapselapse abi kõrge vanuse tõttu. Kannatanu taotlust ei rahuldatud. Mõni aeg hiljem lapselaps rikkus ajutist lähenemiskeeldu – vanaema majas viibimist põhjendas kahtlustatav sellega, et tal polnud kusagil mujal elada. Peale lähenemiskeelu rikkumist võttis kannatanu oma avalduse lähenemiskeelu tühistamiseks tagasi.

Näide 2
Kannatanu taotles ajutise lähenemiskeelu tühistamist, põhjendades seda sellega, et on ka ise käitunud valesti ja ei taha põhjustada mehele kannatusi. Menetlejatel tekkis kahtlus, et tühistamise taotluse esitamiseks on kannatanule avaldatud kahtlustatava poolt survet. Kohus leidis, et puudub seaduslik alus ALK tühistamiseks, ent vastuses kannatanule leiti, et „vabatahtliku soovi ja ohutuse korral on teil õigus kahtlustatavaga suhelda“.

Näite 2 puhul rääkisid menetlejad, et välja kujunemata on veel kohtupraktika, kuidas kannatanu poolt tehtud lähenemiskeelu tühistamise taotluste puhul toimida.

> Siin oli üks juhtum, et pandi lähenemiskeeld, naine tegi avalduse, et tahab tühistada, kohus ütles, et ei saa tühistada, aga kui tahate koos elada ja vägivalda pole, siis takistusi pole.

Välisuuringutes on kannatanu poolt keelu tühistamise soovi põhjustena toodud majanduslikke tegureid, kiindumust partnerisse, vägivalla tõsidust, sageli ka hirmu, lastega seotud küsimusi ning emotsionaalset sõltuvust vägivallatsejast. Samuti selgus eeltoodud uuringust, et need, kes jätkavad oma suhteid, jätkavad vähemtõenäoliselt edasise lähenemiskeelu taotlemist: 74%, kes loobusid lähenemiskeelust, olid lähedastes intiimsuhetes vägivallatsejaga ning 38% elasid koos. Teise loobumise põhjusena on uuringutes esile toodud protsessi keerukust – seda nimetas lähenemiskeelu loobumise põhjusena 24%. (Malecha et al 2003)

Sarnaselt teistes riikides läbiviidud uuringute tulemusele, rääkisid ka intervjueeritavad, et lähenemiskeelu taotluste tagasivõtmise põhjusteks on nt partneriga leppimine, kaastunne kahtlustatava suhtes ning üldised sotsiaalsed ja majanduslikud tegurid.

> Tegelikult põhiline probleem ongi see, et naistel hakkab lihtsalt vägivallatsejast kahju, et tal pole mitte kuskile minna. Et ta esialgu küll, jah, on nagu nõus. Ohvriabitöötajad on aidanud ka vastavaid avaldusi koostada. Siis ta tuleb mõne nädala pärast tagasi ja ütleb, et ei, et tal pole kuskile minna. Ma ei taha ikkagi sellist avaldust anda.
>
> See on ju teada, need on üleüldised sotsiaalsed põhjused – sõltuvus, ja elamispinna probleem ja selles ei ole mingit saladust, miks seda tehakse, sest mina ikkagi näen, et miks sellest ajutisest lähenemiskeelust loobutakse – see on kuni järgmise korrani. Kuigi kõigi nendega räägitakse sellest vägivallaringist, ja kõigest muust, aga ohver on ikka selline, et tema jaoks on hetkeks probleem lahenenud, ja loomulikult ta loodab, et see on niimoodi lõplik, aga üldjuhul see lõplik ei ole.
>
> /…/ sageli on selline asi, et naine tegelikult ei soovigi (*lähenemiskeeldu – autorid*), lahtuvad ära need probleemid. Probleemid saavad lahenduse.

Ka ebarealistlikke ootusi lähenemiskeelu olemuse ja tulemuste suhtes peeti põhjuseks, miks kannatanu soovib menetluse ajal taotluse tagasi võtta.

> /…/ aga me ei ole lahutusametnikud siin. Hästi palju tuleb seda, et öeldakse, et „aga ma ei tahtnudki seda karistust, ma tahtsin, et ta ei märatseks ja politsei ta kainestusmajja viiks“.

Varjupaigatöötaja leidis, et lähenemiskeelu taotlustest võidakse loobuda ka seetõttu, et kannatanu kardab, et vägivallatseja suhtes lähenemiskeelu taotlemine ja määramine võib teda ärritada ning põhjustada edasist vägivalda. Nt analüüsitud juhtumitest vähemalt kahel juhul mõjutati varjupaigas viibivat kannatanut kahtlustatava või tema lähedast poolt tunnistusi tagasi võtma.
Välisriikide uuringutes on rõhutatud, et lähenemiskeelu vajaduse hindamisel tuleks kindlasti arvestada selle võimalikku mõju kahtlustatava käitumisele, sest vastasel juhul võib lähenemiskeeld anda kannatanule petliku ettekujutuse lähenemiskeeluga loodavast turvalisusest ning isegi suurendada ohuriski kannatanu jaoks. Uuringutes on leitud, et hirm lahkumineku ees võib vägivaldset partnerit panna veelgi vägivaldsemalt käituma selleks, et veenda partnerit suhet hoidma või kasvab tapmise risk - „kui ei saa teda mina, siis ei saa keegi“ (Menard et al. 2009). Nii USAs, aga ka Põhjamaades on olnud juhtumeid, kus lähenemiskeelu saanud isiku reaktsioon on olnud äärmiselt vägivaldne (nt kannatanu tapmine).

2.5. Lähenemiskeelu rikkumine

Lähenemiskeelu rikkumiste puhul on oluline eristada rikkumisi, mis on seotud keelu tingimuste mittetäitmisega, nt kannatanuga võetakse jätkuvalt ühendust, tullakse lähemale kui kõnetamiskaugus, ning mis on klassifitseeritavad uue kuriteona.

Analüüsitud juhtumite puhul ei olnud fikseeritud rikkumisi, kus kahtlustatav oleks rikkunud lähenemiskeelu tingimusi ainult seoses suhtlemise jätkamise ja keelatud paikades viibimisega. Kõik kolm fikseeritud ajutise lähenemiskeelu rikkumist olid juhtumid, kus pandi toime ka uus koosseisuline tegu – kas tungiti kannatanu korterisse või pandi toime uus vägivallategu.
Ühe juhtumi puhul toimus lähenemiskeelu rikkumine samal päeval, kui see määrati - kahtlustatav läks kannatanu elukohta, purustas kirvega kannatanu eluruumi ja naabri välisukse ning tungis kannatanu korterisse (KarS § 266 lg 1 järgi kvalifitseeritav kuritegu), kahtlustatav võeti seepeale vahi alla. Teisel juhul jätkas kahtlustatav samuti kannatanu tülitamist, isik võeti vahi alla 5 kuud pärast ajutise lähenemiskeelu määramist. Kolmanda juhtumi puhul jätkas lapselaps vägivallategusid oma vanaema suhtes – kuna isikut oli eelnevalt karistatud tingimisi karistusega, siis läks ta lähenemiskeelu rikkumise pärast reaalselt vanglakaristust kandma.

Välisriikides läbi viidud ohvriuuringutega on leitud, et vaid pooltest lähenemiskeelu rikkumistest teavitatakse politseid (Logan & Walter 2008). Intervjueeritavad möönsid, et ka Eestis ei teavita kannatanud politseid kõikidest ajutise lähenemiskeelu tingimuste rikkumistest ning selle üheks põhjuseks peeti seda, et nt ajutise lähenemiskeelu rikkumisega ei kaasne kahtlustatava jaoks mingeid tagajärgi.

Seoses rikkumistega peeti problemaatiliseks ka juhtumeid, kus kannatanu ise rikub lähenemiskeeldu, nt võtab ühendust kahtlustatavaga või läheb tema juurde elama. Eesti lähenemiskeelu regulatsioon sellisel juhul kannatanu osas eraldi meetmeid ette ei näe. USA kogemus on siinkohal erinev, nt on osariike, kus kannatanu poolt tingimuste rikkumist või kahtlustatava enda juurde kutsumist ei peeta lähenemiskeelu tingimuste rikkumiseks; aga on ka osariike, kus sel juhul on ka kannatanu rikkumises süüdi.

> On olemas ka väga teistsuguseid asjaolusid. Kui kohaldatakse ajutist lähenemiskeeldu, siis eeluurimise mingis staadiumis see omavaheline suhtlemine laabub, ja siis nad vaikselt kohtuvad edasi, kuigi on ajutine lähenemiskeeld. Loomulikult siis keegi ei teata (*rikkumisest – autorid*) midagi.
>
> /…/ mõned juhtumid on olnud, kus taotletakse lähenemiskeeldu, kohtus on see jõustunud, ja siis laekub uus avaldus, ja meid pole teavitatud, et vahepeal on noored uuesti kokku kolinud, mis sest, et on olemas kehtiv lähenemiskeeld ja siis on naine uuesti kolakat saanud ja siis oleme olukorras, et tule taevas appi. Te olete kahekesi lähenemiskeeldu rikkunud, sa oled ta enda juurde tagasi võtnud, olete olnud kenasti koos kuni järgmise palgapäevani, mil jälle rusikas taskust välja tuleb ja nii ongi ja kuidas sa selliseid inimesi aitad.

Välisriikide lähenemiskeelu rikkumisi käsitlevad uuringud on toonud välja, et 23%-70% naisi on kogenud lähenemiskeelu rikkumist, keskmiselt 40% naisi. Sedavõrd suur erinevus uuringutulemustes on tingitud erinevast valimist, metoodikast ja jälgitavast perioodist. Politseiandmed näitavad väiksemat rikkumiste arvu kui ohvriuuringud. (Logan et al 2006). Samas on ohvriuuringuid, mis viitavad lähenemiskeelu tulemusena partneri vägivaldsuse vähenemisele, nt väitis ühe uuringu andmetel 86% lähenemiskeelu saanud naistest, et vägivald oli lõppenud või oluliselt vähenenud.

Eesti vähene kriminaalmenetlusliku lähenemiskeelu kasutamise praktika ning puudulikud andmed ei võimalda analüüsida rikkumiste põhjuseid. Välisriikide uuringutes on jõutud järeldusele, et suurem tõenäosus lähenemiskeelu rikkumiseks on juhtudel, kus peale lähenemiskeelu kohaldamist on kas

suhe või kooselu jätkunud ning kui kahtlustatava poolt on ka varem ahistamist või tülitamist esinenud (Logan & Walter 2008). On leitud, et demograafilised tegurid, nagu majanduslik sõltumatus (Aguirre 1985), kõrgharidus (Schutte, Malouff & Doyle 1988) ja tööhõive (Strube & Barbour 1984) on seotud vägivaldse partneri juurde mitte tagasipöördumisega. Hirm võib ajendada naisi oma partnerist lahku minema, kuid samas kiindumus võib olla seotud nende hilisema tagasitulekuga (Zoellner et al. 2000).

KarS-i § 331² kohaselt karistatakse lähenemiskeelu või muu isikuõiguse kaitse abinõu rikkumise eest rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. See karistusnorm laieneb nii tsiviilõiguslikule lähenemiskeelule kui ka kohtuotsusega pärast kriminaalmenetlust määratud nn pikaajalisele lähenemiskeelule, ent mitte ajutisele lähenemiskeelule. Nt Norras on ajutise lähenemiskeelu rikkumine kuritegu, mille eest karistatakse rahalise karistuse või kuni 6-kuulise vangistuse või mõlemaga[12]. Kui isik on ka varem süüdi mõistetud sama teo eest, võib vanglakaristus olla kuni 2 aastat. USAs on osariike, kus lähenemiskeelu rikkumisel järgneb rikkujale kohustus osaleda mõnes ravi- või sotsiaalprogrammis või nõustamises.

Lähenemiskeelu rikkumise koosseisu moodustamiseks KarS-i § 331² kohaselt peab rikkumine olema toime pandud korduvalt või sellega peab olema põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale. 2007. aastal registreeriti KaRS-i § 331² alusel kuus lähenemiskeelu rikkumise juhtumit, 2008. aastal 12. 2008. aastal jõustunud kohtuotsuste järgi mõisteti lähenemiskeelu rikkumises süüdi kahe isikut (mõlemad meessoost, kes korduvalt rikkusid lähenemiskeeldu viibides kannatanu elukohas). Ühele isikule määrati karistuseks kolm kuud vangistust, mis jäeti tingimisi kohaldamata katseajaga poolteist aastat, teisele isikule mõisteti kuus kuud vangistust, mis jäeti tingimisi kohaldamata, kui isik ei pane kahe aasta jooksul toime uut kuritegu ja täidab käitumiskontrolli nõudeid.

Kriminaalmenetlusliku lähenemiskeelu regulatsiooni loomise aruteludel Riigikogus (Riigikogu stenogramm 2006b) ja ka KarS-i kommenteeritud väljaandes § 331² kohta tehtud kommentaaris 3.3. (Sootak & Pikamäe 2009) on välja toodud, et ajutise lähenemiskeelu rikkumise korral on võimalik kasutada tõkendina isiku vahi alla võtmist ning seetõttu ei ole ka ajutise lähenemiskeelu rikkumist täiendavalt karistatavaks tunnistatud. Nimetatud tõlgendus on menetlejate arvates küsitav, kuna ajutise lähenemiskeelu tingimuste rikkumine (nt isik jätkab kannatanu tülitamist viibides keelatud paikades ja võttes kannatanuga ühendust) ei pruugi alati vastata vahistamise alustele, nt ei hoia isik eemale menetlusest ega jätka kuritegude toimepanemist ning sellistel juhtudel pole kannatanu kaitse piisavalt tagatud.

Lähenemiskeelu täitmise tagamiseks pole Eestis seni spetsialistidele ega kannatanutele, kelle kaitseks lähenemiskeeld on määratud, eraldi juhendmaterjale välja töötatud. Ohvriabitöötajad rääkisid, et oluline on kannatanuid nõustada ja juhendada, kuidas nt kriisiolukorras enda turvalisust tagada, kuidas ise käituda ja vägivallatsejaga suhelda, et lähenemiskeelu täitmisele kaasa aidata; selliseid nõuandeid jagatakse aga pisteliselt. Nt Soomes on välja töötatud juhendid, kus kannatanutele õpetatakse koostama endale kriisiplaan – millal ja kuidas kodust kiiresti põgeneda, kuidas abi kutsuda, kuidas näha märke, mis võivad viia järgmise vägivallateoni, kuidas koguda tõendeid toimunud vägivalla kohta, kuidas toimida lähenemiskeelu rikkumise korral ja selle kohta tõendid fikseerida jms (Ava silmad 2001). Norras on kord, mille kohaselt kannatanu käib kord kolme kuu tagant politseis, et arutada lähenemiskeeluga seoses tekkinud probleemide üle (Tammiste 2009).

Eestis pole seoses lähenemiskeeluga kasutusel eraldi turvameetmeid, mis teistes riikides on üsna tavapärased. Nt Inglismaal laenab politsei alarmseadmeid perevägivallajuhtumite puhuks naistele, kellele suunatud vägivalla oht on eriti suur (vahetult peale vägivalla tarvitamist või lahutust).

[12] Norra karistusseadustiku § 342

Alarmseadmeid laenutades ei eeldata, et naine on juba sattunud vägivalla tarvitamise ohvriks. Alarmseadet laenatakse maksimaalselt 30 päevaks ja sel ajal on naine politsei erikaitse all. Kõnealusel perioodil koostatakse naiste jaoks spetsiaalne turvalisusplaan. Peale selle on politseil eraldi register perevägivallajuhtumite kohta. Häireolukorras võib politsei kontrollida, kas samal aadressil on varem olnud perevägivallaga seondunud häireid ja kuidas neil juhtumitel on toimitud.[13] Norras on samuti lähenemiskeelu rikkumise tuvastamiseks kasutusel alarmsüsteem. Tegemist on GSM ja GPS seadmetel põhineva positsioneerimise süsteemiga, millega ohver saab saata signaali politseile ning politsei saab määratleda ohus oleva isiku asukoha. Süsteemi eesmärk on anda vägivallaohus isikutele suuremat liikumisvabadust ning ennetada vägivalda ja ähvardusi. Sarnaselt Norraga on alarmsüsteem lähenemiskeelu rikkumiste tuvastamiseks ning uute vägivallategude ära hoidmiseks kasutusel ka Taanis. (Tammiste 2009)

[13] KrMS lähenemiskeelu muudatusega seotud töömaterjalid.

Kasutatud kirjandus

Action Plan against Domestic Violence 2008-2011. Turning Point. Norwegian Ministry of Justice and Police.

Aguirre, B. E. (1985). Why do they return? Abused women in shelters. Social Work, Vol. 30, pp. 350–354.

Allaste, Airi-Alina & Võõbus, Vaike. (2008). Vägivald lähisuhetes: selle põhjused ja võimalikud lahendused.

American Bar Association. (2007). Domestic Violence Civil Protection Orders (CPOs) By State. http://www.abanet.org/domviol/docs/DV_CPO_Chart_8_2007.pdf

Chaudhuri, M. & Daly, K. (1992). Do restraining orders help? Battered women's experiences with male violence and legal process. In E. S. Buzawa & C.G. Buzawa (Eds.). Domestic violendcce (pp. 228 – 252). Westport, CT: Aubunr House.

Eelrand, H., Laev, S. (2005). Eesti Päevaleht, 14.05.2005. Abi leidmine peksva mehe vastu jääb naise mureks. Kättesaadav: http://www.epl.ee/?artikkel=282778 (30.04.2009).

Fischer, K. & Rose, M. (1995). When „enough is enough": Battered women's decision making around court orders of protection. Crime and Delinquency, Vol. 41, pp. 414 – 429.

Gross, P. (2008). Paarisuhtes vägivalla kasutamise süüdimõistetud meestele määratud sotsiaal-programmi mõju. Tartu Ülikooli Avatud Ülikool, Avaliku õiguse instituut, võrdleva õigusteaduse õppetool. Bakalaureusetöö.

Harrell, A. & Smith, B. E. (1996). Effects of restraining orders on domestic violence victims. In E. S: Buzawa (Eds.), Do arrests and restraining orders work? (pp.214 – 242). Thousand Oaks, CA: Sage.

Kaci, J. H. (1994). Aftermath of Seeking Domestic Violence Protective Orders: the Victim's Perspective. Journal of Contemporary Criminal Justice, Vol. 10, pp. 204 – 219.

Klein, A. R. & Tobin, T. (2008). A Longitudinal Study of Arrested Batterers, 1995 – 2005: Career Criminals. Violence Against Women. Vol. 14, pp. 136 – 157.

Logan, TK, Shannon, L., Walker R. and Faragher, T-M. (2006). Protective Orders: Questions and Conundrums. Trauma Violence Abuse 2006; 7; 175.

Lõhmus, A. (2008). Postimees, 02.02.3008. Naised nõuavad peksjameestele lihtsamat lähenemiskeeldu. Kättesaadav: http://www.postimees.ee/020208/esileht/siseuudised/309705_1.php?naised-nouavad-peksjameestele-lihtsamat-lahenemiskeeldu (30.04.2009).

Malecha, A., McFalane J., Gist, J. (2003). Applying for and Dropping a Protection Order: A Study with 150 Women. Criminal Justice Policy Review 2003; 14; 486.

McCarroll, J. E. (2004). Where are we on the road to developing batterer typologies? Joining Forces/Joining Families, VOl. 8, No. 1, pp. 4 – 12.

McGregor, H. & Hopkins, A. (1991). Working for hange: The movement against domestic violence. Sydney, Austrialia: Allen & Unwin.

Metsalu, Anneli. (2007). Lähenemiskeeld isikuõiguste tsiviilõigusliku kaitsevahendina. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2007.

Ménard, K. S., Anderson, A. L. & Godboldt, S. M. 2009: Gender Differences in Intimate Partner Recidivism: A 5-Year-Follow-Up. Criminal Justice and Behaviour 2009, Vol. 36, No. 61.

Pikamäe, P. ja Sootak, J. (2009). Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne.

Mononen-Mikkilä, P., Perttu, S., Rauhala, R. ja Särkkälä, P. (2001). Ava silmad. Gummurus 2001.

Rantala, K., Smolej M., Leppälä, J., Jokinen A. (2008). On a slipeery slope – an assessment of an eviction and barring order. National Research Institute of Legal Policy. Publication 239. Helsinki 2008.

Schutte, N. S., Malouff, J. M., & Doyle, J. S. (1988). The relationship between the characteristics of the victim, persuasive techniques of the batterer, and returning to a battered relationship. Journal of Social Psychology. Vol. 128, pp. 605 – 610.

Sorenson, S. B. (2006). Taking Guns from Batterers: Public Support and Policy Implications. Evaluation Review, Vol. 30., No. 3, pp. 361 – 373.

Strube, M. J. & Barbour, L. S. (1984). Factors related to the decision to leave an abusive relationship. Journal of Marriage and the Family. Vol. 46, p. 817 – 844.

Tammiste, B. (2009). Põhjamaade Ministrite Nõukogu stipendiumi „Exchange of Civil Servants“ Norra-Taani õppereisi aruanne 3.- 15. mai 2009.

Talve, A. (2008). Avalik-õiguslik lähenemiskeeld ja selle kohaldamine Eesti õiguses. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, 2008.

Totten, M. (2001) *Guys, Gangs and Girlfriend Abuse* Ontario: Broadview Press

Zoellner, L. A., Feeney, N. C., Alvarez, J., Watlington, C., O'neill, M., L., Zager, R. & Foa, E. B. 2000: Factors Associated With Completion of the Restraining Order Process in Femal Victims of Partner Violence. Journal of Interpers Violence. Vol. 15, pp. 1081 – 1098.

Vutt, M. (2008). Lähenemiskeelu kohaldamine tsiviilkohtumenetluses. Riigikohtu õigusteabe osakonna analüüs.

NORMATIIVAKTID
Kriminaalmenetluse seadustik RT I 2003, 27, 166; RT I 2008, 52, 288

Võlaõigusseadus RT I 2001, 81, 487; RT I 2009, 18, 108

Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I 2005, 26, 197; RT I 2008, 59, 330

X Riigikogu stenogramm (2006a). Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tunnistajakaitse seaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (599 SE) teise lugemise jätkamine. 11.05.2006. http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2006/05/t06051114-03.html.

X Riigikogu stenogramm. (2006b). Infotund. 5.04.2006.
http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2006/04/t06040510-06.html.

Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise eelnõu seletuskirjad (SE 599) ja töömaterjalid.